

ΟΥΕΙΣ ΤΙΝΕΣ
ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΚΑΚΟΥ, ΘΕΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΚΑΙ ΙΕΡΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ*

Υ Π Ο

ΑΝΔΡΕΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

β) Τὸ τίμιον τῆς ὕλης καὶ ἡ περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

1. Ὡς ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος μελετήματος ἡμῶν ἐσημειώσαμεν, μία ἐκ τῶν βασικῶν αἰτιάσεων κατὰ τῆς τιμητικῆς προσκυνήσεως τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἦτο καὶ τὸ ὅτι αὗται, παριστώμεναι ἐπὶ τῆς ἀτίμου καὶ κακῆς ὕλης, ἀπετέλουν ἐξύβρισιν μᾶλλον ἢ σεβασμὸν τῶν ἐν αὐταῖς ἀπεικονιζομένων ἱερῶν προσώπων καὶ πραγμάτων. Τὴν αἰτίασιν ταύτην ὁ ἱερός Δαμασκηνός θεωρεῖ ὡς χονδροειδῆ πλάνην, χαρακτηρίζει δ' αὐτὴν ὡς κακοδοξίαν μανιχαϊκὴν. Μόνον ἐντὸς τῶν ὀντολογικῶν δυϊστικῶν πλαισίων τοῦ Μανιχαϊσμοῦ, δυνατὸν νὰ εὕρη θέσιν τοιαύτη τις περὶ ὕλης δοξασία.

Καὶ τὰ μὲν μανιχαϊκὰ περὶ κακότητος τῆς ὕλης διδάγματα ὁ ἱερός Πατὴρ ἀναιρεῖ εἰς ἴδιον πονημάτιον αὐτοῦ, τιτλοφορούμενον «Κατὰ Μανιχαίων διάλογος» (ἐν Μ. Ρ. Gr. 94, 1505-1584). Τὰ ἐν λόγῳ διδάγματα παραθέτει οὗτος ἐν συνόψει εἰς τὴν κη' παράγραφον τοῦ εἰρημένου ἔργου του, ἔνθα ἡ ὕλη χαρακτηρίζεται ὡς κακία, φθορά, σκότος, θάνατος, ἐν ἡρεμίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ καὶ ἀκίνησιᾳ παντελεῖ: « Ἦν, ὡς ἔφην (ὁ Μανιχαῖος), Θεὸς καὶ ὕλη, ἕκαστον ἐν τοῖς οἰκείοις ὄροις· ὁ μὲν Θεός, ζωὴ, φῶς, κίνησις, γνῶσις, νόησις, καὶ πᾶν ἀγαθόν· ἡ δὲ ὕλη, κακία, φθορά, σκότος, θάνατος, ἐν ἡρεμίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ καὶ ἀκίνησιᾳ παντελεῖ. Εἴτα μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἐστασίασεν ἡ ὕλη πρὸς ἑαυτήν, καὶ οἱ ταύτης καρποὶ πρὸς ἀλλήλους, (καὶ οὕτω) τῶν μὲν διωκόντων, τῶν δὲ διωκομένων· καὶ ἦν, ὡς ἔφην, Θεὸς καὶ ὕλη, τουτέστι δύο ἀρχαί· καὶ τοῦ μὲν φωτὸς μέρος ἐστὶν ἡ ψυχὴ, τοῦ δὲ σκότους καὶ τῆς ὕλης δημιουργήματα, τὸ σῶμα·

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 90 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

ἡ δὲ μίξις οὕτως ἐγένετο· ἕκαστον αὐτῶν κατὰ μέρος ἦν. Ὁ μὲν ἀγαθὸς ἐν ἐνὶ μέρει ἦν, ὁ δὲ πονηρὸς ἐν τρισίν. Εἶτα ἐκινήθη ὁ πονηρὸς ἀτάκτῳ ὀρμῇ ἐκ τῶν ὀρίων αὐτοῦ, καὶ ἤλθεν εἰς τὰ ὄρια αὐτοῦ· καὶ γνοὺς ὁ ἀγαθός, προεβάρυτο ἐξ ἑαυτοῦ δύναμιν λεγομένην μητέρα ζωῆς. Καὶ ἡ μήτηρ τῆς ζωῆς προεβάρυτο τὸν πρῶτον ἄνθρωπον· τοῦτον δὲ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον λέγω, τὰ πέντε στοιχεῖα, ἅτινά ἐστιν, ἀήρ, ἄνεμος, φῶς, ὕδωρ, καὶ πῦρ. Ταῦτα οὖν ἐνδυσάμενος ἀπῆλθε, καὶ ἐπολέμησε τῷ σκότει· οἱ δὲ τοῦ σκότους ἄρχοντες ἔφαγον ἐκ τῆς πανοπλίας αὐτοῦ μέρος, ὃ ἐστὶ ψυχῆ· κατέσχον δὲ καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, καὶ ἐβασανίζετο ὑπ' αὐτῶν, ὧν ἐν τῷ σκότει· καὶ ἐβόησε πρὸς τὸν ἀγαθόν, καὶ προεβάρυτο ἄλλην δύναμιν, λεγομένην ζῶν πνεῦμα· καὶ κατῆλθε, καὶ ἔδωκε τῷ πρῶτῳ ἀνθρώπῳ, καὶ ἀνήγαγεν αὐτόν· ἀφῆκε δὲ κάτω τὸ μέρος, ὃ ἔφαγον οἱ ἄρχοντες, τουτέστι τὴν ψυχὴν· ἐκ γὰρ τῆς μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ, ἐγένοντο αἱ ψυχαί· ἐκ δὲ τῆς οὐσίας τῆς κακίας τὰ σώματα»⁶⁶. Τὰ παιδαριώδη ταῦτα ὀντολογικὰ καὶ κοσμογονικὰ μυθεύματα τοῦ Μανιχαϊσμοῦ ἀναιρεῖ ἐν πρὸς ἐν ὁ ἱερὸς Πατήρ. Ἐνταῦθα βεβαίως δὲν πρόκειται νὰ ὑπεισέλθωμεν εἰς λεπτομερῆ παρακολούθησιν τῶν ἐπὶ μέρους σημείων τῆς ἀναιρέσεως ταύτης, καθ' ὅσον τὰς περὶ τῆς ὕλης ἀντιλήψεις τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς θέλομεν ἶδει εὐθὺς κατωτέρω, καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ ἀντιθέσει τούτων πρὸς τὰς κατὰ τῆς ὕλης ἐπιθέσεις τῶν εἰκονομάχων. Ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι ὁμιλοῦντες οἱ Μανιχαῖοι χαρακτηρίζουσι τὴν ἀρχέγονον ὕλην ὡς κακίαν, ἄζωον, ἀκίνητον, αἰσχροάν, σκότος δυσειδές, ἀνάισθητον ἐπὶ αἰῶνας πολλοῦς⁶⁷. Ἡ ὕλη κατ' αὐτοὺς εἶναι ἡ ἀναρχος κακία⁶⁸, ἡ οὐσία τῆς κακίας⁶⁹. Ὡς φύσει δὲ κακὴ εἶναι παντελῶς ἀμέτοχος τοῦ ἀγαθοῦ⁷⁰. Ἐπομένως καὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ὡς ἀποτελούμενον ἐξ ὕλης, εἶναι φύσει κακόν⁷¹.

Πρὸς τὰ περὶ ὕλης διῦστικὰ ταῦτα γνωματεύματα τῶν Μανιχαίων ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς εὐρίσκει πλήρως εὐθυγραμμιζομένης τὰς περὶ ἀτιμίας καθόλου τῆς ὕλης ἀντιλήψεις τῶν εἰκονομάχων: «Ἰδοὺ δὴ ἡ ὕλη τιμία, καὶ καθ' ὑμᾶς (εἰκονομάχους) ἄτιμος»⁷². Κατὰ τὸν ἱερὸν Πατέρα ἡ ὕλη, καθ' ὅσον τυγχάνει δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, εἶναι καλή. Ἄλλως, ἢ δὲν προέρχεται αὕτη παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ αἷτιος τῶν κακῶν. Ταῦτα ὅμως ἀποτελοῦσι μυθεύματα μανιχαϊκά: «Κακίζεις τὴν ὕλην, καὶ ἄτιμον ἀποκαλεῖς; καὶ οἱ Μανιχαῖοι· ἀλλ' ἡ θεία Γραφή καλὴν ταύτην ἀνακηρύττει. Φησὶ γάρ· 'καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς

66. Κατὰ Μανιχαίων διάλογος κη', M.P. Gr. 94, 1532BC.

67. Αὐτόθι, M.P. Gr. 94, 1508C.

68. Αὐτόθι, M.P.Gr. 94, 1533D.

69. Αὐτόθι, M.P.Gr. 94, 1545A.

70. Αὐτόθι, M.P.Gr. 94, 1576A.

71. Αὐτόθι, M.P.Gr. 94, 1536A.

72. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἀγίας εἰκόνας I, M.P.Gr. 94, 1248B.

πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν'. Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ Θεοῦ ποίημα τὴν ὕλην, καὶ καλὴν ταύτην ὁμολογῶ· σὺ δέ, εἰ κακὴν ταύτην λέγεις, ἢ οὐκ ἐκ Θεοῦ ταύτην ὁμολογεῖς, ἢ τῶν κακῶν αἴτιον ποιεῖς τὸν Θεόν. "Ὅρα οὖν τί φησιν ἡ θεία Γραφή περὶ ὕλης, ἣν σὺ ἄτιμον ἀποκαλεῖς..."⁷³. Ἀλλαχοῦ δὲ σημειοῖ: «Μὴ κάκιζε τὴν ὕλην· οὐ γὰρ ἄτιμος. Οὐδὲν γὰρ ἄτιμον, ὃ παρὰ Θεοῦ γεγέννηται. Τῶν Μανιχαίων τοῦτο φρόνημα· μόνον δὲ ἄτιμον, ὃ μὴ τὴν αἰτίαν ἔσχεν ἐκ Θεοῦ, ἀλλ' ἡμέτερόν ἐστιν εὐρημα, τῆ ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν αὐτεξουσίῳ ἐκκλίσει καὶ ῥοπῇ τοῦ θελήματος, τουτέστιν ἡ ἀμαρτία»⁷⁴.

Κατὰ τὸν ἱερόν Δαμασκηνὸν ἡ ὕλη εἶναι σεβασμία καὶ αἰδέσιμος οὐ μόνον διότι αὕτη εἶναι δημιουργήμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι ταύτην ἀνέλαβεν ἐκουσίως ὁ ποιητὴς τοῦ Παντός, ὅπως δι' αὐτῆς ἐργάσθαι τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὕλη ὑπουργοῦσα εἰς τὰς περὶ τὸν ἄνθρωπον σωτηριώδεις βουλάς τοῦ Θεοῦ εἶναι θείας ἐνεργείας καὶ χάριτος ἀνάπλευς: «Οὐ προσκυνῶ τῇ ὕλη, προσκυνῶ δὲ τὸν τῆς ὕλης δημιουργόν, τὸν ὕλην δι' ἐμὲ γενόμενον, καὶ ἐν ὕλη κατοικῆσαι καταδεξάμενον, καὶ δι' ὕλης τὴν σωτηρίαν μου ἐργασάμενον, καὶ σέβων οὐ παύσομαι τὴν ὕλην, δι' ἧς ἡ σωτηρία μου εἴργασται· σέβω δὲ οὐχ ὡς Θεόν· ἄπαγε· πῶς γὰρ τὸ ἐξ οὐκ ὄντων τὴν γένεσιν ἐσχηκός, Θεός; Εἰ καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ σῶμα Θεός, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν γεγονὸς ἀμεταβλήτως ὕπερ τὸ χρῆσαν, καὶ μείναν ὕπερ ἦν τῇ φύσει, σὰρξ ἐμψυχωμένη ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερά, ἡργμένη, οὐκ ἄκτιστος. Τὴν δὲ γε λοιπὴν ὕλην σέβω, καὶ δι' αἰδοῦς ἄγω, δι' ἧς ἡ σωτηρία μου γέγονεν, ὡς θείας ἐνεργείας καὶ χάριτος ἐμπλεων»⁷⁵. Ἱερὰ ἀντικείμενα καὶ σκεύη, ἀπολαύοντα μεγίστης τιμῆς καὶ σεβασμοῦ, ὑπάρχουσι πάμπολλα ἐν τε τῇ ὀρθοδόξῳ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ λατρείᾳ, ἰδιαίτατα δὲ τὰ ὑλικά στοιχεῖα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἅτινα μεταποιοῦνται εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ ἐν τῷ ἱερῷ μυστηρίῳ τῆς θείας Εὐχαριστίας: «Ἡ οὐχ ὕλη τὸ τοῦ σταυροῦ ξύλον, τὸ τρισόλβιον καὶ τρισμακάριστον; Ἡ οὐχ ὕλη τὸ ὄρος τὸ σεπτὸν καὶ ἄξιον; Ὁ τοῦ Κρανίου τόπος; Ἡ οὐχ ὕλη ἡ φερέσβιος πέτρα καὶ ζωηφόρος, ὃ τάφος ὁ ἅγιος, ἡ πηγὴ τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως; Ἡ οὐχ ὕλη τὸ μέλαν, καὶ ἡ τῶν Εὐαγγελίων παναγία βίβλος; Ἡ οὐχ ὕλη ἡ ζωηφόρος τράπεζα, ἡ τὸν ἄρτον ἡμῶν τῆς ζωῆς χορηγοῦσα; Ἡ οὐχ ὕλη, ὃ χρυσός τε καὶ ὃ ἄργυρος, ἐξ ὧν σταυροὶ καὶ πίνακες κατασκευάζονται, καὶ ποτήρια; Ἡ οὐχ ὕλη πρὸ τούτων ἀπάντων τὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν σῶμα καὶ αἷμα;»⁷⁶. Εἶτα, ἀποστρεφόμενος πρὸς τοὺς εἰκονομάχους, ὁ ἱερός Πατήρ παρατηρεῖ: «Ἡ πάντων τούτων ἀνελε τὸ σέβας καὶ τὴν προσκύνησιν, ἢ παραχώρει τῇ ἐκκλησιαστικῇ

73. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας II, M.P.Gr. 94, 1297BC-1300A.

74. Λόγος ἀπολογητικὸς ... I, M.P.Gr. 94, 1245C.

75. Λόγος ἀπολογητικὸς ... I, M.P.Gr. 94, 1245AB.

76. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας I, M.P.Gr. 94, 1245BC.

παραδόσει καὶ τὴν τῶν εἰκόνων προσκύνησιν, Θεοῦ καὶ φίλων Θεοῦ ὀνόματι ἀγιαζομένων, καὶ διὰ τοῦτο Θεοῦ Πνεύματος ἐπισκιαζομένων χάριτι»⁷⁷.

Διὰ τὸν ἱερὸν Δαμασκηνὸν τὸ τίμιον καὶ αἰδέσιμον τῆς ὕλης ἐνέχει μεγίστην σπουδαιότητα καὶ σημασίαν διὰ τὸ δόγμα τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων καὶ τῆς τιμητικῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων αὐτῶν, δι’ ἃ καὶ συχνάκις ἐπανέρχεται εἰς αὐτό. Οὕτως, ἀντεπερχόμενος κατὰ τῶν εἰκονομάχων, οἵτινες ἐφρόνουν ὅτι, ἐφ’ ὅσον ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα νοερὸν, ἢ προσέγγισις εἰς αὐτὸν δέον νὰ εἶναι ὁμοίως νοερά, παρατηρεῖ: «Εἰ δὲ χαῖναι λέγοις νοερῶς μόνον Θεῶ συνάπτεσθαι, ἄνελε πάντα τὰ σωματικά, τὰ φῶτα, τὸ εὐῶδες θυμίαμα· αὐτὴν τὴν διὰ τῆς φωνῆς προσευχήν· αὐτὰ τὰ ἐξ ὕλης τελούμενα μυστήρια, τὸν ἄρτον, τὸν αἶνον, τὸ τῆς χρίσεως ἔλαιον, τοῦ σταυροῦ τὸ ἐκτύπωμα. Ταῦτα γὰρ πάντα ὕλη· ὁ σταυρός, ὁ τῆς σταυρώσεως σπόγγος, καὶ κάλαμος, καὶ ἡ τὴν ζωηφόρον πλευρὰν νύξασα λόγχη. Ἡ τούτων ἀπάντων ἄνελε τὸ σέβας, ὅπερ ἀδύνατον, ἢ μὴ ἀπαναίνου μηδὲ τὴν τῶν εἰκόνων τιμὴν. Χάρις δίδεται θεῖα ταῖς ὕλαις διὰ τῆς τῶν εἰκονιζομένων προσηγορίας. “Ὡσπερ λιτὸν ἢ κογχύλη καθ’ ἑαυτὴν, καὶ ἡ μέταξα, καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἐξυφασμένον ἱμάτιον· ἂν δὲ βασιλεὺς τοῦτο περιθῆται, ἐκ τῆς προσούσης τῷ ἡμφιεσμένῳ τιμῆς, τῷ ἀμφιάσματι μεταδίδεται· οὕτως καὶ αἱ ὕλαι, αὐταὶ μὲν καθ’ ἑαυτὰς ἀπροσκύνητοι, ἂν δὲ χάριτος εἶη πλήρης ὁ εἰκονιζόμενος, μέτοχοι χάριτος γίνονται κατ’ ἀναλογίαν τῆς πίστεως»⁷⁸. Ἡ ὕλη, κατὰ τὸν ἱερὸν Δαμασκηνόν, ἔχει δύναμιν καὶ σημασίαν ἀναγωγικὴν. Τοῦτο δὲ εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνον πρὸς τὴν διττὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐκ πνεύματος καὶ ὕλης συγκειμένην. Εἰρωνευόμενος τὸν μεθ’ οὗ συνδιαλέγεται εἰκονομάχον, τὸν καταφρονοῦντα τῆς ὕλης, παρατηρεῖ: «Σὺ μὲν, ὡς τυχόν, ὑψηλὸς τε, καὶ ἄυλος, καὶ ὑπὲρ τὸ σῶμα γενόμενος, καὶ οἶον ἄσαρκος, καταπτύεις πᾶν τὸ ὀρώμενον· ἄλλ’ ἐγὼ, ἐπεὶ ἀνθρωπὸς εἰμι, καὶ σῶμα περικειμαι, ποθῶ καὶ σωματικῶς ὁμιλεῖν, καὶ ὄρῶν τὰ ἅγια· συγκατάβηθι τῷ ταπεινῷ μου φρονήματι ὁ ὑψηλός, ἵνα σου τηρήσης τὸ ὑψηλόν»⁷⁹. Ἀλλαχοῦ πάλιν ἐξαίρων τὸν ἀναγωγικὸν χαρακτῆρα τοῦ ὕλικου στοιχείου ἐν τῇ θεῖᾳ λατρείᾳ, σημειοῖ: «Ὅρα ὅτι καὶ ὁ νόμος καὶ πάντα τὰ κατ’ αὐτόν, πᾶσά τε ἢ καθ’ ἡμᾶς λατρεία, χειροποίητά εἰσιν ἅγια, δι’ ὕλης προσάγοντα ἡμᾶς τῷ ἀύλῳ Θεῶ»⁸⁰.

Πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀπόψεών του τούτων ὁ ἱερὸς Πατὴρ προσφεύγει ἐπανειλημμένως εἰς τὴν Παλ. Διαθήκην, ἔνθα τὰ χειρότευκτα, κατ’ ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, κατεῖχον σημαντικὴν θέσιν ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ περιουσίου λαοῦ αὐτοῦ.

77. Αὐτόθι, Μ.Ρ.Γρ. 94, 1245C.

78. Αὐτόθι, Μ.Ρ.Γρ. 94, 1264AB.

79. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας I, Μ.Ρ.Γρ. 94, 1264C.

80. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας II, Μ.Ρ.Γρ. 94, 1309C.

Ἡ χρῆσις τῶν χειροτεύκτων τούτων δὲν ἀντέκειτο εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, τὸν διαγορευόντα: «Οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα». Ἄν δὲ τότε ἡ ὕλική ἀναπαράστασις ἐν τῇ λατρείᾳ οὐ μόνον δὲν ἀπηγορεύετο ἀλλὰ καὶ συνιστάτο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, πολὺ περισσότερον τώρα ἢ ἐν τῇ χριστιανικῇ λατρείᾳ χρησιμοποίησις εἰκονισμάτων τῶν ἁγίων ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν λατρείας πολλῶ ἀξιολογώτεραν καὶ εὐσεβεστέραν ἐκείνης, καθ' ὅσον τὰ ἱερά εἰκονίσματα εἰσι Πνεύματος ἁγίου πεπληρωμένα: «Ὁν δὲ τῷ Δαβίδ ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς οἰκοδομηῆσαι αὐτῷ νέον διὰ τοῦ ἰδίου υἱοῦ, καὶ κατασκευάσαι τόπον ἀναπαύσεως, τοῦτον Σολομῶν οἰκοδομῶν, ἐποίησε Χερουβίμ, ὡς φησιν ἡ βίβλος τῶν Βασιλειῶν. Καὶ περιέσχε τὰ Χερουβίμ χρυσίῳ, καὶ πάντας τοὺς τοίχους κύκλῳ· καὶ κολαπτοὺς ἐνέγλυψε Χερουβίμ, καὶ φοίνικας τῷ ἐσωτέρῳ καὶ ἐξωτερῳ· καὶ οὐκ εἶπεν ἐκ πλαγιῶν, ἀλλὰ κύκλῳ· καὶ βόας, καὶ λέοντας, καὶ ῥοῖσκους. Οὐ πολλῶ οὖν τιμιώτερον πάντας τοὺς τοίχους οἴκου Κυρίου κοσμηῆσαι ἁγίων μορφαῖς καὶ εἰκονίσμασιν, ἤπερ ἀλόγων καὶ δένδρων; ποῦ ὁ διαγορευὼν νόμος: 'Οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα'; Ἄλλὰ σοφίας χύσιν δεξάμενος Σολομῶν, οὐρανὸν εἰκονίζων, ἐποίησε Χερουβίμ, καὶ λέοντων, καὶ βοῶν ὁμοιώματα· τοῦτο δὲ ἀπαγορεύει ὁ νόμος. Εἰ δὲ ἡμεῖς Χριστὸν εἰκονίζοντες, καὶ ποιοῦμεν τὰ τῶν ἁγίων εἰκονίσματα, οὐκ ἄρα τοῦτο πάντως εὐσεβεστέρον, ὅτι καὶ Πνεύματος ἁγίου εἰσι πεπληρωμένα;»⁸¹.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν κυρίαις γραμμαῖς τὰ περὶ τιμιότητος τῆς ὕλης διδάγματα τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς. Συνοψίζοντες παρατηροῦμεν, ὅτι παρ' αὐτῷ ἡ ὕλη, πόρρω ἀπέχουσα τοῦ νὰ εἶναι ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς κακῆ, δύναται νὰ ἔχη, ὡς τιμία ἐν ἑαυτῇ καὶ καλῆ, σημαντικὴν θέσιν ἐν τε τῇ σωτηρίῳ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ ὀρθοδόξῳ χριστιανικῇ λατρείᾳ. Ἐντεῦθεν ἡ βασικὴ κατὰ τῶν ἱερῶν εἰκόνων αἰτίασις τῆς εἰκονομαχίας πίπτει εἰς τὸ κενόν. Οὐδὲν δ' ἀνύτει ἡ εἰς τὴν Παλ. Διαθήκην πολλαχῶς διατυμπανιζομένη προσφυγὴ τῶν εἰκονομάχων πρὸς ὑποστήριξιν τῶν κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐπιθέσεων αὐτῶν. Αἱ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ἀπαγορεύσεις, ἄλλης ἰδέας ἐχόμεναι, οὐδαμῶς ἀποσκορακίζουσι τὴν ὕλην ἐκ τοῦ χώρου τῆς θείας λατρείας· τοῦναντίον, τὴν ἐν αὐτῇ (τῇ λατρείᾳ) χρησιμοποίησιν χειροτεύκτων πολλαχῶς συνιστᾷ αὐτὸς οὗτος ὁ Θεός. Ἡ ὕλη ὡς δημιουργημὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι φύσει καλῆ. Ταύτην ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος ὁ Πλαστοουργός, ἐνσαρκωθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δι' αὐτῆς εἰργάσατο τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὕλη ἀκολούθως ἐν τῷ πεδίῳ τῆς λυτρωτικῆς χάριτος καταλαμβάνει σημαντικὴν καὶ προέχουσαν θέσιν. Εἶναι θείας ἐνεργείας καὶ χάριτος ἀνάπλευς. Εἶναι φορεὺς τῆς ἁγιαστικῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Παραλλήλως αὕτη ἔχει καὶ ἀναγωγικὴν σημασίαν καὶ ἰσχύν. Λόγῳ τῆς διφυοῦς ὑποστάσεως αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος, τῇ βοήθειᾳ τῆς ὕλης, ἀνάγεται πρὸς τὸν Θεὸν καὶ

81. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας I, M.P.Gr. 94, 1249D-1252A,

συνάπτεται μετ' αὐτοῦ. Τὴν ἀνάβασιν ταύτην ἀδυνατεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιτύχῃ μόνον διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ἤτοι διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὑλικοῦ μέρους του. Ἡ ὕλη ἀφ' ἑτέρου ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον συστατικὸν στοιχεῖον τῆς ὀλοκληρίας τῶν ἱερῶν μυστηρίων. Τέλος καὶ μετὰ τῆς θείας λατρείας τυγχάνει αὕτη ἀναποσπάστως συνδεδεμένη. Ἡ ὕλη τῶν ἱερῶν εἰκονισμάτων εἶναι αἰδέσιμος καὶ τιμία. Βεβαίως δὲν τιμᾶται καθ' ἑαυτὴν ἡ ὕλη, ἀλλὰ πάντοτε ἐν τῇ σχέσει αὐτῆς πρὸς τὰς ἐν αὐτῇ ἀπεικονιζόμενας μορφὰς τῶν ἱερῶν προσώπων τῶν ἁγίων. Μόνον ἐν τῇ σχέσει ταύτῃ καὶ πάντοτε τῇ ἀναλογίᾳ τῆς πίστεως αἱ ἱεραὶ εἰκόνες εἶναι δοχεῖα τῆς χάριτος, κεκτημένοι καὶ θαυματουργικὴν δύναμιν καὶ ἰσχύν.

2. Ἐν ἀμέσῳ συσχετισμῷ πρὸς τὰ περὶ ὕλης διδάγματα τοῦ ἱεροῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ εὐρίσκονται γενικῶς καὶ αἱ περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου δοξασίαι του. Ἡ θέωσις, ὡς τὸ ἀποκορύφωμα τῆς λυτρωτικῆς ἐνεργείας τῆς χάριτος, δὲν ἄπτεται μόνον τοῦ πνευματικοῦ στοιχείου τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ. Ἡ ἐν τῇ θεώσει μεταμόρφωσις τῆς φύσεως περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ καὶ τὸ ὑλικὸν σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ προώριστα, ἐν τῇ τῶν πάντων ἀνακεφαλαιώσει, νὰ ἐνδυθῇ τὴν ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν, καὶ νὰ καταστῇ μέτοχον τῆς θείας δόξης ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τὸ θεοποιητικὸν ἔργον τοῦ ἁγίου Πνεύματος περιπτύσσεται ὀλόκληρον τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τε τὸ πνεῦμα (ψυχὴν) καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα αἱ κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων αἰτιάσεις τῶν εἰκονομάχων εἶναι παντελῶς ἀσύστατοι καὶ ἀπορριπτέαι. Τὰ διυσιτικά μανιχαϊκὰ διδάγματα αὐτῶν οὐδεμίαν ἀπολύτως θέσιν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ ἀποκεκαλυμμένου δόγματος. Ἡ ὕλη οὐ μόνον κακὴ δὲν εἶναι κατὰ τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν πίστιν, ἀλλὰ τοσοῦτον καλὴ καὶ τιμία, ὥστε ὁ ὕψιστος προορισμὸς αὐτῆς εἶναι νὰ εἰσέλθῃ ἐσαεὶ, λελαμπρυσμένη καὶ ἀπαστράπτουσα, εἰς τὸ κράτος τῆς ἀπεράντου αἰωνιότητος ἐν τοῖς κόλποις τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ.

Κατὰ τὸν ἱερὸν Πατέρα ἡ θέωσις ἦτο ὁ ὕψιστος προορισμὸς καὶ τὸ ὑπερφυές τέλος, εἰς ὃ κατέτεινεν ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπαναλαμβάνων ἐν προκειμένῳ τὴν σχετικὴν διδασκαλίαν Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, παρατηρεῖ: «Ἐποίησεν οὖν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἄκακον, εὐθὴ, ἐνάρετον, ἄλυπον, ἀμέριμνον, πάσῃ ἀρετῇ κατηγλαϊσμένον, πᾶσιν ἀγαθοῖς κομῶντα, οἶδον τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μεγάλῳ· μικρόν, ἄγγελον ἄλλον προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτῃν τῆς ὀρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλεύομενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὀρατὸν καὶ νοούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος, τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα· πνεῦμα, διὰ χάριν, σάρκα, διὰ τὴν ἔπαρσιν· τὸ μὲν ἵνα μένη, καὶ δοξάζῃ τὸν Ἐυεργέτην, τὸ δέ, ἵνα πάσῃ, καὶ πάσῃ ὑπομιμνήσκῃται, καὶ παιδεύηται τῷ μεγέθει φιλοτιμούμενος· ζῶν ἐνταῦθα οἰκονομούμενον, τουτέστιν ἐν τῷ πα-

ρόντι βίω, καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι· καὶ πέρασ τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς Θεὸν νεύσει θεοούμενον· θεοούμενον δέ, μετοχῇ τῆς θείας ἐλλάμψεως, καὶ οὐκ εἰς τὴν θείαν μεθιστάμενον οὐσίαν»⁸². Ἡ θέωσις, κατὰ ταῦτα, ὡς μετοχὴ θείας ἐλλάμψεως καὶ οὐχὶ ὡς ἔκστασις τῆς φύσεως καὶ μεταχώρησις ταύτης εἰς τὴν θεότητα, ἦτο ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος λόγος τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς οὗτος ἐξῆλθε καλὸς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πανσόφου πλαστοουργοῦ του.

Τοῦ ὑπερφυοῦς τούτου πρὸς θέωσιν δυναμισμού τοῦ ἀνθρώπου ἀνακοπέντος διὰ τῆς ἀμαρτίας, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀπάτῳ εὐσπλαγχνία κινήθεις, γίνεται ἄνθρωπος, ἀποκαθιστῶν ἐν ἑαυτῷ τὴν παραπεσοῦσαν φύσιν, καὶ θεουργῶν τὸ πλάσμα του, τὸ οἰκτρῶς ἀχρειωθὲν ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας καὶ καταφθαρέν: «Ἐπειδὴ μετέδωκε τοῦ κρείττονος, καὶ οὐκ ἐφυλάξαμεν, μεταλαμβάνει τοῦ χείρονος, τῆς ἡμετέρας λέγω φύσεως, ἵνα δι' ἑαυτοῦ καὶ ἐν ἑαυτῷ ἀνακαινίσῃ μὲν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν, διδάξῃ δὲ καὶ ἡμᾶς τὴν ἐνάρετον πολιτείαν, ταύτην δι' ἑαυτοῦ ποιήσας ἡμῖν εὐεπίβατον, καὶ τῇ τῆς ζωῆς κοινωνίᾳ ἐλευθερώσῃ τῆς φθορᾶς, ἀπαρχὴ γενόμενος τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως, καὶ τὸ ἀχρειωθὲν καὶ συντριβὲν σκεῦος ἀνακαινίσῃ, ἵνα τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου λυτρώσῃται...»⁸³. Ἀλλαχοῦ ὁ ἱερός Πατήρ, ὁμιλῶν ἐπὶ τῆς θείας τοῦ Σωτῆρος Μεταμορφώσεως, ἐμφαντικῶς παρατηρεῖ: «Τὸ πρὶν μὲν γὰρ τῇ ἐνώσει τῆς οἰκείας χάριτος Θεὸν καθίστησι τὸν ἄνθρωπον, ὅτε νέω ἐκ χοῦς πλαττομένῳ πνεῦμα ζωῆς ἐνεφύσησε, καὶ τοῦ κρείττονος μεταδέδωκε, καὶ εἰκόνη οἰκεία καὶ ὁμοιώσει τετίμηκε, καὶ τῆς Ἐδὲμ πολίτην εἰργάσατο, καὶ ἀγγέλων ἐποίησε σύντροφον· ἀλλ' ἐπεὶ τῆς θείας εἰκόνης τὴν ὁμοιότητα τῇ τῶν παθῶν ἰλύϊ ἐζοφώσαμέν τε καὶ συνεχέαμεν, δευτέραν κοινωνίαν ὁ συμπαθῆς ἡμῖν κεκοινωνήκε, πολὺ τῆς προτέρας ἀσφαλεστέραν τε καὶ παραδοξότεραν. Αὐτὸς γὰρ ἐν ὑπεροχῇ μένων τῆς οἰκείας θεότητος, μεταλαμβάνει τοῦ χείρονος, ἐν αὐτῷ θεουργῶν τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τῇ εἰκόνη τὸ ἀρχέτυπον μίγνυται, καὶ τὸ οἰκεῖον κάλλος ἐν ταύτῃ παραδείκνυσι σήμερον... φωτὶ γὰρ ἀύλῳ ταυτίζεται καθ' ὑπόστασιν, κἀντεῦθεν δικαιοσύνης γεγένηται ἥλιος· ὡς δὲ χιῶν λευκαίνεται τὰ ἱμάτια· περιβολῇ γὰρ, οὐχ ἐνώσει δεδόξασται, σχέσει δὲ καὶ οὐκέτι καθ' ὑπόστασιν»⁸⁴.

Τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἱερός Δαμασκηνὸς μελετᾷ πάντοτε ὑπὸ

82. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστewος II, IB', M.P.Gr. 94, 921A-924A.

83. Αὐτόθι, IV, M.P.Gr. 94, 1108BC. Βλ. καὶ Λόγον ἀπολογητικὸν... III, M.P.Gr. 94, 1349C: «Καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γέγονε, καὶ θείας κοινωνοῦς φύσεως ἐποίησεν ἡμᾶς». Ὁμοίως: «Θεὸς δὲ καὶ ἀντιλήπτω τῆς σωτηρίας, ὡς σαρκωθέντος, καὶ τὴν ἡμετέραν ἐν ἑαυτῷ φύσιν ἀνακαινίζοντος, καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἀναβιβάζοντος τῆς εἰκόνης» (Ἐἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος, M.P.Gr. 96, 561D-564A).

84. Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου, M.P.Gr. 96, 552BC.

πρῆσμα χριστολογικόν. Ἡ θέωσις, ὡς τὸ ὑψιστον λυτρωτικὸν ἀγαθόν, κατεβλήθη ἤδη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔνθα ἡ ἀνθρωπίνη φύσις διὰ τῆς ἀφράστου συνδρομῆς αὐτῆς μετὰ τῆς θείας τοῦ Λόγου φύσεως, καὶ βάσει τῆς ἀντιδόσεως τῶν ιδιωμάτων ἐν τῇ ἐνιαίᾳ ὑποστάσει καὶ τῷ προσώπῳ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, δέχεται ἐν ἑαυτῇ τὰς θείας δωρεάς, ἀποκαθιστάμενη εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος καὶ ἀφθαρτιζομένη ἐν τῷ ἀρρήτῳ μυστηρίῳ τῆς θείας περὶ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομίας⁸⁵. Εἰς τὸ ὑψιστον τοῦτο τῆς θεώσεως θέμα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν πεμπτουσίαν τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος καὶ τὸν χρυσοῦν ἄξονα πέριξ τοῦ ὁποῖου κινοῦνται αἱ μυστικαὶ ἐνατενίσεις, ὁ ἀσκητισμός, ἡ εὐσέβεια, ἡ λατρεία καὶ αἱ ἐσχατολογικαὶ προσδοκίαι καὶ βιώσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς, ἐπανέρχεται συχνάκις ὁ θεοκίνητος κάλαμος τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ.

Ἡ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ θέωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τελεῖται ἐξ ἄκρας συλλήψεως, ἥτοι ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐν τῇ ἀχράντῳ νηδύϊ τῆς Παρθένου μορφώσεως αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε, ἅμα πρόσληψις, ἅμα ὑπαρξις καὶ ἅμα θέωσις αὐτῆς: «Αὐτὸς γὰρ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, κυθηεῖς μὲν ἐκ τῆς Παρθένου, προελθὼν δὲ Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἤδη ἐξ αὐτῆς ὑπ’ αὐτοῦ θεωθείσης, ἅμα τῇ εἰς τὸ εἶναι ταύτης παραγωγῇ, ὡς ὁμοῦ γενέσθαι τὰ τρία, τὴν πρόσληψιν, τὴν ὑπαρξιν, τὴν θέωσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Λόγου»⁸⁶. Τὰ αὐτά που ἐξαίρων ἀλλαχοῦ, παρατηρεῖ: «Αὐτὸς γὰρ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, κυθηεῖς μὲν ἐκ τῆς Παρθένου, προελθὼν δὲ Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως· ἤδη καὶ αὐτῆς ὑπ’ αὐτοῦ θεωθείσης ἅμα τῇ εἰς τὸ εἶναι ταύτης παρεισαγωγῇ· ὡς ὁμοῦ γενέσθαι τὰ τρία, τὴν πρόσληψιν, τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου»⁸⁷.

Ἡ θέωσις καταβάλλεται μὲν ἀπερινοήτως ἐν τῇ θείᾳ τοῦ Λόγου ἐνανθρωπήσει, τελειοῦται ὅμως καὶ πληροῦται βαθμηδὸν καθ’ ὅλην τὴν ἕκτασιν τοῦ ἐπὶ γῆς λυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Ὑπηχῶν ἐν προκειμένῳ τὴν θαυμασίαν περὶ ἀνακεφαλαίωσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλίαν τοῦ ἀγίου Εἰρηναίου, ἐπισκόπου Λουγδουνῶν καὶ μάρτυρος, ὁ ἱερὸς Πατὴρ σημειοῖ, ὅτι ἅπαντες οἱ σπουδαῖοι σταθμοὶ τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, ὡς δευτέρου Ἀδάμ ἀνακαινίζοντος τὴν εἰς τὴν φθορὰν παραπεσοῦσαν φύσιν τοῦ γενάρχου, κέκτηνται

85. Συνοπτικῶς ἐκφέρων τὰ περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου χριστολογικὰ διδάγματα αὐτοῦ ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς παρατηρεῖ: «Τῶν δὲ ἐν τῇ ἐνώσει τρόποι εἰσι τρεῖς. Ὅτε μὲν γὰρ ἐκ τοῦ κρείττονος τὸν λόγον ποιούμεθα, θέωσιν τῆς σαρκὸς, καὶ λόγῳσιν, καὶ ὑπερύψωσιν λέγομεν, καὶ τὰ τοιαῦτα, τὸν προσγενόμενον τῇ σαρκὶ πλοῦτον ἐκ τῆς πρὸς τὸν ὑψιστον Θεὸν Λόγον ἐνώσεώς τε καὶ συμφυΐας ἐμφαίνοντες. Διὰ γὰρ τῆς ἐνώσεως δηλοῦται τί ἔσχεν ἐκάτερον ἐκ τῆς τοῦ συνυφεστώτος αὐτῷ ἀρμογῆς καὶ περιχωρήσεως. Διὰ γὰρ τὴν καθ’ ὑπόστασιν ἔνωσιν ἢ σὰρξ θεθεῖσθαι λέγεται, καὶ Θεὸς γενέσθαι, καὶ ὁμοθεος τῷ Λόγῳ» (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὀρθ. Πίστεως IV, M.P.Gr. 94, 1184BC).

86. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως III, M.P.Gr. 94, 1032B.

87. Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον δῆθεν τοῦ Δαρκίας τὸν Ἰακωβίτην, M.P.Gr. 94, 1481C.

διὰ τὸν ἄνθρωπον λυτρωτικὴν σημασίαν καὶ ἰσχύν: «Διὰ μὲν οὖν τῆς αὐτοῦ γεννήσεως, ἤτοι σαρκώσεως, καὶ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως, ἠλευθέρωσε τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας τοῦ προπάτορος, τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, καὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπαρχὴ γέγονε, καὶ ὁδὸν καὶ τύπον ἑαυτὸν καὶ ὑπογραμμὸν τέθεικεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοῖς αὐτοῦ ἀκολουθήσαντες ἴχνησι, γενώμεθα θέσει, ὅπερ αὐτός ἐστι φύσει, υἱοὶ καὶ κληρονόμοι Θεοῦ, καὶ αὐτοῦ συγκληρονόμοι· ἔδωκεν οὖν ἡμῖν, ὡς ἔφην, γέννησιν δευτέραν, ἵν' ὡσπερ γεννηθέντες ἐκ τοῦ Ἀδάμ, ὁμοιωθῆμεν αὐτῷ, κληρονομήσαντες τὴν κατάραν καὶ τὴν φθοράν, οὕτω καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες, ὁμοιωθῶμεν αὐτῷ, καὶ κληρονομήσωμεν τὴν τε ἀφθαρσίαν, καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ»⁸⁸.

Πεδίον ἐπὶ τοῦ ὁποίου συντελεῖται ἡ θέωσις εἶναι ἡ καθ' ὑπόστασιν ἑνώσις τῶν φύσεων ἐν τῷ ἐνιαίῳ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ, συντελεστικὴ δ' αὐτῆς ἡ ἀντίδοσις τῶν ιδιωμάτων. Οὕτως ἐν τῷ Σωτῆρι ὑπάρχουσι δύο τινά· τὸ χριῖσαν (ἡ θεία φύσις) καὶ τὸ χριόμενον (ἡ ἀνθρωπίνη). Καὶ τὸ μὲν χριῖσαν γίνεται ἄνθρωπος· τὸ δὲ χριόμενον, Θεός⁸⁹. Ἀλλαχοῦ δέ, ἀντεπερχόμενος πρὸς τοὺς εἰκονομάχους, οἵτινες ἠμφεσβήτουν τὴν δυνατότητα ἐξεικονίσεως τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, ὁ ἱερὸς Πατὴρ τονίζει ὅτι ἡ ἀπεικόνισις ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν ὁραθεῖσαν σάρκα τοῦ Θεοῦ, ἥτις, χωρὶς νὰ ἀπολέσῃ τὴν φυσικὴν ποιότητα αὐτῆς, ὅμως, λόγῳ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως, γέγονε Λόγος, ταυτιζομένη πρὸς τὸν λόγον (ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς προσλήψεως): «Συμπροσκυνῶ τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ, τὴν ἀλουργίδα τοῦ σώματος, οὐχ ὡς ἱμάτιον, οὐδὲ ὡς τέταρτον πρόσωπον· ἀπαγε· ἀλλ' ὡς ὁμόθεον χρηματίσασαν, καὶ γενομένην ὅπερ τὸ χριῖσαν ἀμεταβλήτως. Οὐ γὰρ θεότης ἡ φύσις γέγονε τῆς σαρκός, ἀλλ' ὡσπερ ὁ Λόγος σὰρξ ἀτρέπτως γέγονε, μείνας ὅπερ ἦν, οὕτω καὶ ἡ σὰρξ Λόγος γέγονεν, οὐκ ἀπολέσασα τοῦθ' ὅπερ ἐστί, ταυτιζομένη δὲ μᾶλλον καθ' ὑπόστασιν. Διὸ θαρρῶν, εἰκονίζω Θεὸν τὸν ἀόρατον, οὐχ ὡς ἀόρατον, ἀλλ' ὡς ὁρατὸν δι' ἡμᾶς γενόμενον, μεθέξει σαρκός τε καὶ αἵματος. Οὐ τὴν ἀόρατον εἰκονίζω θεότητα, ἀλλ' εἰκονίζω Θεοῦ τὴν ὁραθεῖσαν σάρκα»⁹⁰. Εἰς ἕτερον πάλιν σημείον, ἐξαίρων τὴν ἐν τῇ ὑποστατικῇ ἐνώσει ἀντίδοσιν τῶν ιδιωμάτων⁹¹ καὶ τὴν περιχώρησιν τῶν δύο φύσεων, ὡς καὶ τὴν θέωσιν τῆς σαρκός, περιχωρουμένης ὑπὸ τῆς θείας καὶ δεχομένης ἐν ἑαυτῇ τὰς τῆς θεότητος δωρεάς, παρατηρεῖ: «Ἐνωσιν τοιγαροῦν φύσεως καθ' ὑπόστασιν, καὶ τοῦ Λόγου σάρκωσιν,

88. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως IV, M.P.Gr., 94, 1137BC.

89. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθ. πίστεως IV, M.P.Gr. 94, 1161A.

90. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἀγίας εἰκόνας I, M.P.Gr. 94, 1236BC.

91. Περὶ τῆς ἀντιδόσεως τῶν ιδιωμάτων βλέπε καί: «Εἰ γὰρ θεοῦται μὲν ἄνθρωπος ἐν τῷ Θεῷ ἀνθρωπίζεσθαι, αὐτὸς δὲ ὁ εἷς Θεός τε καὶ ἄνθρωπος δείκνυται· ἄρα ὁ αὐτός, ἄνθρωπος ὢν, ἀναρχός ἐστι τῇ θεότητι, καὶ Θεός ὢν, τῇ ἀνθρωπότητι ἀρχεται» (Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου, M.P.Gr. 96, 552A).

καὶ τῆς σαρκὸς θέωσιν ὁμολογοῦμεν. Σάρκωσις γὰρ ἐστὶ τὸ μετασχεῖν σαρκὸς· σαρκουῖται τοίνυν ἢ ἐνούσιος τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπόστασις, ἦτοι ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ παχύνεται καὶ ὑπόστασις τῇ σαρκὶ γίνεται· καὶ ὧν πρότερον Θεός, σὰρξ, ἦτοι ἄνθρωπος ὕστερον γίνεται, καὶ μία τῶν δύο φύσεων χρηματίζει ὑπόστασις σύνθετος· καὶ ἐν αὐτῇ διὰ τῆς σαρκώσεως ἐνοῦνται αἱ δύο φύσεις, τῆς τε θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ περιχωροῦσιν ἐν ἀλλήλαις, ἢ δὲ περιχώρησις ἐκ τῆς θεότητος γίνεται. Αὕτη γὰρ μεταδίδωσι τῇ σαρκὶ τῆς οἰκειᾶς δόξης τε καὶ λαμπρότητος, οὐ μεταλαμβάνουσα τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν. Διὸ ἢ μὲν φύσις τῆς σαρκὸς θεοῦται, οὐ σαρκοῖ δὲ τὴν φύσιν τοῦ Λόγου· θεοῖ μὲν τὸ πρόσλημμα, οὐ σαρκουῖται δέ. Ὁφελεῖται γὰρ τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος, οὐ παραβλάπτεται δὲ τὸ κρείττον ὑπὸ τοῦ χείρονος. Ὡς γὰρ ὁ σίδηρος μὲν πυροῦται, τὸ δὲ πῦρ οὐ σιδηροῦται· καὶ ὡς ἡ σὰρξ μὲν ψυχοῦται, ἢ δὲ ψυχὴ οὐ σαρκουῖται, οὕτως ἢ θεία φύσις, θεοῖ μὲν τὴν σάρκα, αὐτὴ δὲ οὐ σαρκουῖται· οὐ γὰρ δεκτικὴ ἢ θεία φύσις τῆς οἰασοῦν προσθήκης, ἢ ἀφαιρέσεως· καὶ μεταδοτικὴ μὲν, οὐ μεταληπτικὴ δέ»⁹².

Ἐν τῇ θείᾳ τοῦ Λόγου ἐνανθρωπήσει ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἢ τὸ πάλαι πεσοῦσα εἰς τὴν φθορὰν καὶ τὴν χαλάρωσιν τῆς ἀμαρτίας, διὰ τῆς συναφείας αὐτῆς μετὰ τῆς θεότητος ἀνακαινίζεται καὶ νευροῦται⁹³. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὁ ἄνθρωπος, ὁ μὴ φυλάξας τὴν εἰκόνα τοῦ πλαστοουργοῦ του, καθαιρέται καὶ ἀφθαρτίζεται, καθιστάμενος καὶ αὔθις μέτοχος τῆς θεότητος⁹⁴. Ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου ἢ θεότης συνανεκράθη ἀφράστως τῇ ἡμέτερᾳ φύσει, ὡς τι ζωοποιὸν καὶ σωτήριον φάρμακον. Διὰ τῆς συνανακράσεως δὲ ταύτης ἢ φύσις ἡμῶν μετεστοιχειώθη εἰς ἀφθαρσίαν⁹⁵. Ἀπημφιασμένη οὕτω τὴν φθορὰν, περικεῖται ἀπαστράπτουσα τῇ περιβολῇ τῆς θεότητος⁹⁶. Ἐν δὲ τῇ ζωηφόρῳ ἀναστάσει τοῦ Κυρίου τὸ ἡμέτερον φύραμα τῇ δυνάμει τῆς θεότητος ἀνεσκευάσθη καὶ ἀνενώθη⁹⁷. Λέγοντες δὲ θέωσιν ἐννοοῦμεν τὴν ὑπερφυᾶ μεταρρύθμισιν καὶ μεταστοιχείωσιν ὁλοκλήρου τῆς φύσεως. Εἶναι ἐπομένως φανερόν ὅτι καὶ τὸ σημαντικώτερον μέρος τῆς πνευματικῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου, ἢ θέλησις, ἐθεώθη ἐν τῇ ἀπερινοήτῳ τῶν δύο φύσεων συνδρομῇ. Ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρωπίνου θελήματος τοῦ Κυρίου οὐδαμῶς ὑποδηλοῖ ἔκπτωσιν τούτου ἐκ τῆς φυσικῆς ποιότητος αὐτοῦ, ὃν τρόπον καὶ ἡ φύσις καθόλου, θεωθεῖσα, δὲν ἐξῆλθε τῶν φυσικῶν ὁρίων αὐτῆς: «ὃν τρόπον γὰρ ἡ σὰρξ καὶ θεώται, καὶ μεταβολὴν τῆς οἰκειᾶς οὐ πέπονθε φύσεως, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ

92. Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον δῆθεν τοῦ Δαριαῖος τὸν Ἰακωβίτην, Μ.Ρ.Γρ. 94, 1461 BCD.

93. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως III, Μ.Ρ.Γρ. 94, 1072 C.

94. Ἐκδοσις... IV, Μ.Ρ.Γρ. 94, 1137 B.

95. Λόγος ἀπολογητικὸς... II, Μ.Ρ.Γρ. 94, 1296 A.

96. Λόγος δευτέρος εἰς τὴν ἔνδοξον Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, Μ.Ρ.Γρ. 96, 725 B.

97. Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν μάρτυρα Βαρβάραν, Μ.Ρ.Γρ. 96, 788 B.

τὸ θέλημα καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ τεθέωνται καὶ τῶν οἰκείων οὐκ ἐξίστανται ὄρων»⁹⁸. Τὰ αὐτά που λέγων ἀλλαχοῦ παρατηρεῖ: «Ὁμοίως καὶ διὰ τὴν τοῦ θελήματος θέωσιν, οὐχ ὡς μεταβληθείσης τῆς φυσικῆς κινήσεως, λέγομεν, ἀλλ' ὡς ἡνωμένης τῷ θείῳ αὐτοῦ καὶ παντοδυνάμῳ θελήματι, καὶ γεγονότος Θεοῦ ἐνανθρωπήσαντος θέλημα»⁹⁹.

Ἡ ὑποστατικὴ ἔνωσις τῶν φύσεων καὶ ἡ ἐντεῦθεν προϋῶσα θέωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀτρεπτος, ἀσύγχυτος καὶ ἀναλλοίωτος¹⁰⁰. Αἱ φύσεις δηλονότι διαφυλάττουσιν ἐν τῇ ἐνώσει ἑκατέρα τὸν φυσικὸν λόγον καὶ τὴν φυσικὴν ποιότητα αὐτῆς. Ὡς παράδειγμα ἐν προκειμένῳ, διασαφοῦν ὡς οἶόν τε τὸ τῆς ἀρρήτου ἐνώσεως μυστήριον, προσάγεται τὸ προσφιλὲς εἰς ὀλόκληρον τὴν πατερικὴν παράδοσιν παράδειγμα τοῦ πεπυρακτωμένου σιδήρου: «Χρῆ εἰδέναι, ὡς οὐ κατὰ μεταβολὴν φύσεως, ἢ τροπὴν, ἢ ἀλλοίωσιν, ἢ σύγχυσιν, ἢ σὰρξ τοῦ Κυρίου τεθεῶσθαι λέγεται, καὶ ὁμόθεος καὶ Θεὸς γενέσθαι, ὡς φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· ὦν τὸ μὲν ἐθέωσε, τὸ δὲ ἐθεώθη, καὶ θαρρῶ λέγειν, ὁμόθεος. Καὶ ἀνθρωπον γενέσθαι τὸ χριῶσαν, καὶ Θεὸν τὸν χριόμενον. Ταῦτα γὰρ οὐ κατὰ μεταβολὴν φύσεως, ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκονομικὴν ἔνωσιν, τὴν καθ' ὑπόστασιν λέγω, καθ' ἣν ἀδιασπάστως τῷ Θεῷ Λόγῳ ἦνται, καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις τῶν φύσεων περιχώρησιν, ὡς φαμεν καὶ τὴν τοῦ σιδήρου πύρωσιν· ὥσπερ γὰρ τὴν ἐνανθρώπησιν χωρὶς μεταβολῆς καὶ τροπῆς ὁμολο-

98. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθ. Πίστεως III, M.P.Gr. 94, 1052AB.

99. Ἐκδοσις... III, M.P.Gr. 94, 1069C. Ἐπεξηγῶν ἀλλαχοῦ τὴν θεανδρικὴν ἐνέργειαν τοῦ Χριστοῦ ὁ ἱερὸς Πατὴρ παρατηρεῖ: «Τοῦτο οὖν δηλοῖ ἡ θεανδρικὴ ἐνέργεια, ὅτι ἀνδρωθέντος Θεοῦ, ἦγον ἐνανθρωπήσαντος, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη αὐτοῦ ἐνέργεια θεία ἦν, ἦγον τεθεωμένη, καὶ οὐκ ἄμοιρος τῆς θείας αὐτοῦ ἐνεργείας, καὶ ἡ θεία αὐτοῦ ἐνέργεια οὐκ ἄμοιρος τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ ἐνεργείας, ἀλλ' ἑκατέρα ἐν τῇ ἐτέρᾳ θεωρουμένη» (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθ. Πίστεως III, M.P.Gr. 94, 1080CD). Ἀλλαχοῦ πάλιν, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀμεταβλήτου θεώσεως τῆς φύσεως καὶ τοῦ θελήματος τοῦ Χριστοῦ, σημειοῖ: «Ἡ αὐτὴ θνητὴ ἦν δι' ἑαυτὴν, καὶ ζωοποιὸς διὰ τὴν πρὸς τὸν Λόγον καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν. Ὁμοίως καὶ διὰ τὴν τοῦ θελήματος θέωσιν, οὐχ ὡς μεταβληθείσης τῆς φυσικῆς κινήσεως, λέγομεν, ἀλλ' ὡς ἡνωμένης τῷ θείῳ αὐτοῦ καὶ παντοδυνάμῳ θελήματι, καὶ γεγονότος Θεοῦ ἐνανθρωπήσαντος θέλημα· ὅθεν θέλων λαθεῖν οὐκ ἠδυνήθη δι' ἑαυτὸ, εὐδοκῆσαντος τοῦ Θεοῦ Λόγου δειχθῆναι ἐν ἑαυτῷ ἀληθῶς ὑπάρχον τὸ ἀσθενὲς τοῦ ἀνθρωπίνου θελήματος. Ἐέλων δὲ τὴν τοῦ λεπροῦ ἐνήργησε κάθαρσιν, διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον θέλημα ἔνωσιν» (Ἐκδοσις... III, M.P.Gr. 94, 1069C-1072A). Ἡ θέωσις τόσον τῆς φύσεως, ὅσον καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου θελήματος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐμφαντικὴ καὶ δεικτικὴ τῆς τε δυάδος τῶν φύσεων καὶ τῆς δυάδος τῶν θελημάτων ἐν τῷ Σωτήρι. Διότι, ὅπως ἡ πύρωσις δὲν μεταβάλλει τὴν φύσιν τοῦ πυρωθέντος εἰς τὴν τοῦ πυρὸς φύσιν, ἀλλὰ δηλοῖ «τὸ τε πυρωθέν, καὶ τὸ πυρῶσαν, καὶ οὐχ ἑνός, ἀλλὰ δύο ἐστὶ δηλωτικόν», οὕτω καὶ ἡ θέωσις «οὐ μίαν φύσιν ἀποτελεῖ σύνθετον, ἀλλὰ τὰς δύο, καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν» (Ἐκδοσις... III, M.P.Gr. 94, 1072A).

100. «Οὐκ ἔπαθε τοίνυν σαρκωθεὶς ὁ Λόγος, ἀλλ' ἐνήργησε τὴν σάρκωσιν, μεταδούς τῇ σαρκὶ τῆς τε ὑποστάσεως καὶ τῆς θεώσεως. Θεώσεως δὲ λέγω, οὐχὶ τροπῆς εἰς θεότητα φύσιν, ἀλλὰ τῆς μεθέξεως τῆς ὑποστάσεως καὶ τῶν τῆς θεότητος ἀυχημάτων» (M.P.Gr. 95, 416A).

γοῦμεν, οὕτω καὶ τὴν θέωσιν τῆς σαρκὸς γενέσθαι δοξάζομεν· οὔτε γὰρ διότι ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, τῶν ὄρων ἐξέστη τῆς οἰκείας θεότητος οὔτε τῶν προσόντων αὐτῇ θεοπρεπῶν ἀρχημάτων· οὔτε μὴν ἡ σὰρξ θεωθεῖσα τῆς οἰκείας ἐτράπη φύσεως, ἢ τῶν αὐτῆς φυσικῶν ἰδιωμάτων. Μεμενήκασι γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν, αἱ τε φύσεις ἀσύμφυρτοι, καὶ αἱ τούτων ἰδιότητες ἀλώβητοι· ἡ δὲ τοῦ Κυρίου σὰρξ τὰς θείας ἐνεργείας ἐπλούτησε, διὰ τὴν πρὸς τὸν Λόγον ἀκραιφνεστάτην ἔνωσιν, ἣτοι τὴν καθ' ὑπόστασιν, οὐδαμῶς τῶν κατὰ φύσιν ἰδίων ὑποστᾶσα ἔκπτωσιν· οὐ γὰρ κατ' οἰκείαν ἐνεργείαν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἡνωμένον αὐτῇ Λόγον τὰ θεῖα ἐνήργει, τοῦ Λόγου δι' αὐτῆς τὴν οἰκείαν ἐνδεικνυμένου ἐνεργείαν· καίει γὰρ ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος, οὐ φυσικῶς λόγῳ τὴν καυστικὴν κεκτημένος ἐνεργείαν, ἀλλ' ἐκ τῆς πρὸς τὸ πῦρ ἐνώσεως τοῦτο κεκτημένος»¹⁰¹. Τοσοῦτον δὲ σημαντικὴ εἶναι διὰ τὸν ἱερὸν Δαμασκηνὸν ἡ ἄτρεπτος καὶ ἀσυγχύτως θέωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ Κυρίῳ, ὥστε οὗτος ἄσμενος ἐπανέρχεται καὶ ἐξαιρεῖ αὐτήν. Οὕτως, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς εἰκονομάχους, δικαιολογεῖ τὴν ἐξεικόνισιν τῆς Κυριακῆς σαρκὸς, ὡς καὶ τὴν προσκύνησιν αὐτῆς, ὡς ἐξῆς: «Συμπροσκυνῶ τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ, τὴν ἀλουργίδα τοῦ σώματος, οὐχ ὡς ἱμάτιον, οὐδ' ὡς τέταρτον πρόσωπον· ἄπαγε· ἀλλ' ὡς ὁμοθεον χρηματίσασαν, καὶ γενομένην ὕπερ τὸ χρῆσαν ἀμεταβλήτως. Οὐ γὰρ θεότης ἡ φύσις γέγονε τῆς σαρκὸς· ἀλλ' ὡς περ ὁ Λόγος σὰρξ ἀτρέπτως ἐγένετο, μείνας ὕπερ προῆν, οὕτω καὶ ἡ σὰρξ Λόγος γέγονεν, οὐκ ἀπολέσασα τοῦθ' ὕπερ ἐστί, ταυτιζομένη δὲ μᾶλλον πρὸς τὸν Λόγον καθ' ὑπόστασιν»¹⁰². Ἄλλαχοῦ πάλιν, ἀποδίδων τὸν αὐτὸν λόγον τῆς ἀπεικόνισεως τῶν ἁγίων καὶ τῆς τιμητικῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων αὐτῶν, σημειοῖ: «Ἄφ' οὗ γὰρ ὁ Θεὸς Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ὁμοιωθεὶς ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ ἀσυγχύτως ἐκράθη πρὸς τὸ ἡμέτερον, καὶ ἀμεταβλήτως τὴν σάρκα ἐθέωσε, διὰ τῆς ἐν ἀλλήλαις τῆς αὐτοῦ θεότητος, καὶ τῆς αὐτοῦ σαρκὸς ἀσυγχύτου περιχωρήσεως, ὄντως ἡγιασμεθα»¹⁰³.

Τοιαύτης οὐσης τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως τῶν φύσεων καὶ τῆς ἐντεῦθεν προΐουσης θεώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, οἱ Νεστοριανοί, καταλύοντες τὴν πραγματικότητα τῆς ἐνώσεως καὶ διασπῶντες τὸ ἐνιαῖον πρόσωπον τοῦ Κυρίου εἰς δύο ἐπὶ μέρους πρόσωπα, κεχωρισμένα ἀλλήλων καὶ ἠθικῶς μόνον συνηωμένα, συγκαταλύουσιν, ὡς εἰκός, καὶ τὴν θέωσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἣτις τυγχάνει συνέχεια καὶ ἀκολουθία ἐκείνης. Ἡ ἠθικὴ συνάφεια τῶν φύσεων καὶ ἡ ἀπλῆ τοῦ Λόγου ἐνοίκησις ἐν τῷ ἐκ τῆς Μαρίας ληφθέντι ναῷ, οὐδαμῶς διαφοροποιοῦσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐνοικήσεως τοῦ Θεοῦ

101. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὁρθ. Πίστεως III, M.P.Gr. 94, 1068B-1069AB.

102. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας III, M.P.Gr. 94, 1325AB.

103. Λόγος ἀπολογητικὸς ... I, M.P.Gr. 94, 1253AB.

εἰς πάντας τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ἐναρέτους ἀνθρώπους: «Οὕτως οὐκ ἔστιν ἄλλος καὶ ἄλλος ὁ Χριστός, ἵνα μὴ τετράδι λατρεύωμεν, ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο, ἵνα μὴ τῇ θεότητι τὸ πάθος προσάπτωμεν. Εἰ μὲν γὰρ ἄλλος καὶ ἄλλος, μάτην μεγαλαυχούμεν, τὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως θέωσιν διὰ τῆς τοῦ Λόγου γεγενῆσθαι σαρκώσεως. Εἰ γὰρ ἡ ἄλλου ἐν ἄλλῃ ἐνοίκησις, σάρκωσις, πλείστας σαρκώσεις ὁ Θεὸς ὑπέμεινεν. Ἐνοικήσω γάρ, φησὶν, ἐν ὑμῖν, καὶ ἐμπεριπατήσω. Καί: ὁὐκ οἶδατε ὅτι ναοὶ Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐνοικεῖ ἐν ὑμῖν;» Εἰ δὲ μὴ ἄλλο καὶ ἄλλο, ταυτὸν κατὰ φύσιν ἢ σὰρξ καὶ θεότης, καὶ πάντα συγκέχυται καὶ συμπέφυρται»¹⁰⁴. Ἀλλαχοῦ, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς Νεστοριανούς, ἐρωτᾷ: «Πῶς οὖν θεοποιεῖται καθ' ὑμᾶς ἄνθρωπος τῇ πρὸς τὸν Θεὸν σχετικῇ συναφείᾳ καὶ κοινωνίᾳ τῷ Πατρὶ τῆς δόξης καὶ τῆς ἀξίας δεικνυται; Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἄνθρωπον προσφάτως θεοποιεῖσθαι φάσκομεν ἄλλὰ τὸν πρὸ αἰώνων ὄντα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεόν, σεσαρκῶσθαι ἀτρέπτως»¹⁰⁵.

Τὸ δόγμα περὶ τῆς πραγματικῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὡς τινος δευτέρου Ἀδάμ καὶ δευτέρας τῶν ἀναπλαττομένων ἀρχῆς, δι' ἧς χορηγεῖται ἀφθαρσία καὶ μεταστοιχείωσις τῇ φύσει, εὐρίσκεται εἰς ἄκραν ἀντίθεσιν καὶ πρὸς τὴν αἰρετικὴν ἐκείνην δοξασίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ σῶμά του ὁ Λόγος συναπεκόμισε μεθ' ἑαυτοῦ ἐξ οὐρανοῦ: «Οὐ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ τὸ σῶμα κεκόμισται ἄλλὰ Θεὸς ὢν καὶ Υἱὸς Θεοῦ, ἐξ οὐρανοῦ καταβέβηκε, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, δεῦτερος Ἀδάμ, ὡς ἀρχὴ δευτέρα τῶν ἀναπλαττομένων, καὶ πρὸς ἀφθαρσίαν διὰ τῆς ἀναστάσεως μεταστοιχειουμένων»¹⁰⁶.

Ἡ θέωσις τῆς φύσεως, ὑπὸ τὸ χριστολογικὸν πάντοτε πρῶσιμα ἐξεταζομένη, καθορᾶται σαφῶς καὶ ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ μυστηρίῳ τὸ ἀφθαρτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ συναφθαρτίζει ἡμᾶς¹⁰⁷, ἐσθίοντας τὴν τεθεωμένην σάρκα τοῦ Σωτῆρος, εἰς ἣν ἀφράστως μεταβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁ προσφερόμενος ἄρτος¹⁰⁸. Ἡ θεία Εὐχαριστία, ὡς προσφέρουσα τὸ ἄχραντον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἡνωμένον θεότητι, εἶναι μυστήριον ἐξόχως θεοποιητικόν. Ὁ ἱερός Πατὴρ μετὰ πνευματικοῦ λυρισμοῦ, ἀποπνέοντος τὸ μυστικὸν ἄρωμα τῆς ὀρθοδόξου εὐσεβείας, καὶ μετὰ δογματικῆς δυνάμεως ἀντλουμένης ἐκ τοῦ παραδοσιακοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας θησαυροῦ, παρατηρεῖ: «Προσέλθωμεν αὐτῷ πόθῳ διακαεῖ, καὶ σταυροειδῶς τὰς παλάμας τυπώσαντες, τοῦ ἐσταυρωμένου τὸ σῶμα ὑποδεξώμεθα καὶ ἐπιθέντες ὀφθαλμούς, καὶ χεῖλη, καὶ μέτωπα, τοῦ θείου ἄνθρακος μεταλάβωμεν, ἵνα τὸ πῦρ τοῦ ἐν ἡμῖν πόθου προσλαβὼν τὴν ἐκ τοῦ ἄνθρακος πύρωσιν, καταφλέξῃ ἡμῶν

104. Πρὸς ἐπίσκοπον δῆθεν τοῦ Δαριαίας τὸν Ἰακωβίτην, M.P.Gr. 94, 1477A.

105. Κατὰ τῆς αἵρέσεως τῶν Νεστοριανῶν, M.P.Gr. 95, 195C.

106. Αὐτόθι, M.P.Gr. 95, 205A.

107. Ἐπιστολὴ πρὸς Ζαχαρίαν Δοάρον, M.P.Gr. 95, 404B.

108. Περὶ τῶν ἀζύμων, M.P.Gr. 95, 932B.

τὰς ἀμαρτίας, καὶ φωτίση ἡμῶν τὰς καρδίας, καὶ τῇ μετουσίᾳ τοῦ θεοῦ πυρὸς πυρωθῶμεν καὶ θεωθῶμεν. Ἐνθρακα εἶδεν Ἡσαΐας· ἄνθραξ δὲ ξύλον λιτὸν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἠνωμένον πύρι· οὕτω καὶ ὁ ἄρτος τῆς κοινωνίας, οὐκ ἄρτος λιτός ἐστιν, ἀλλ' ἠνωμένος θεότητι· σῶμα δὲ ἠνωμένον θεότητι, οὐ μία φύσις ἐστίν, ἀλλὰ μία μὲν τοῦ σώματος, τῆς δὲ ἠνωμένης αὐτῷ θεότητος, ἕτερα· ὥστε τὸ συναμφότερον, οὐ μία φύσις, ἀλλὰ δύο»¹⁰⁹. Ἡ κοινωνία τῆς θείας Εὐχαριστίας ἀφθαρτίζει καὶ συναπτει ἡμᾶς μετὰ τοῦ Θεοῦ, δι' αὐτῆς δὲ θὰ ἀξιωθῶμεν τῆς θείας τρυφῆς κατὰ τὴν ἐκ νεκρῶν τῆς φύσεως ἐξανάστασιν: «Καθαρᾶ τῇ συνειδήσει ἐσθιοντές τε καὶ πίνοντες, καὶ τούτοις ἐπταπλασίως, ὥσπερ τις χρυσὸς καθαιρούμενος, καὶ τὸ κίβδηλον τῆς ἀμαρτίας ριπτόμενος, καὶ ἀφαρσίαν κληροδοτούμενος, καὶ Θεῷ συναπτόμενος, καὶ θεοῦμενος, καὶ τῆς αὐτοῦ κατατρυφῶντες μεθέξεως, ὅταν φωνήσῃ τοῦ Κυρίου ἢ σάλπιγξ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται»¹¹⁰.

Ἡ θέωσις, τέλος, ὡς ἀφαρσία καὶ ἐκλάμπρυνσις τῆς φύσεως, καθορᾶται σαφῶς, ὑπὸ τὰς πλήρεις καὶ τετελειωμένας σωτηριολογικὰς διαστάσεις αὐτῆς, ἐν τῇ θείᾳ Μεταμορφώσει τοῦ Σωτῆρος, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ φωτοβόλον καὶ αἰώνιον πνευματικὸν σύμβολον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τὴν κατ' ἐξοχὴν ἑορτὴν αὐτῆς. Ἀναφερόμενος ὁ ἱερός Πατήρ εἰς τὸ λυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Κυρίου, ἐν τῇ θείᾳ Μεταμορφώσει αὐτοῦ βλέπει τὴν καταλάμπρυνσιν τῆς φύσεως διὰ τοῦ αὐλοῦ κάλλους καὶ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ: «Τὸ πρὶν μὲν γὰρ τῇ ἐνώσει τῆς οἰκειᾶς χάριτος Θεὸν καθίστησι τὸν ἄνθρωπον, ὅτε νέφ' ἐκ χόδς πλαττομένῳ πνεῦμα ζωῆς ἐνεφύσησε, καὶ τοῦ κρείττονος μεταδέδωκε, καὶ εἰκόνη οἰκεία καὶ ὁμοιώσει τετίμηκε, καὶ τῆς Ἐδέμ πολίτην εἰργάσατο, καὶ ἀγγέλων ἐποίησε σύντροφον· ἀλλ' ἐπεὶ τῆς θείας εἰκόνας τὴν ὁμοιότητα τῇ τῶν παθῶν ἰλυὶ ἐξοφώσαμεν τε καὶ συνεχέαμεν, δευτέραν κοινωνίαν ὁ συμπαθὴς ἡμῖν κεκοινωνήκε, πολὺ τῆς προτέρῃς ἀσφαλεστέραν τε καὶ παραδοξοτέραν. Αὐτὸς γὰρ ἐν ὑπεροχῇ μένων τῆς οἰκειᾶς θεότητος, μεταλαμβάνει τοῦ χειρόνος, ἐν αὐτῷ θεουργῶν τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τῇ εἰκόνη τὸ ἀρχέτυπον μίγνυται, καὶ τὸ οἰκεῖον κάλλος

109. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὁρθ. Πίστewos IV, M.P.Gr. 94, 1149AB.

110. Ὁμιλία εἰς τὸ ἅγιον Σάββατον, M.P.Gr. 96, 640A. Ἀλλαχοῦ δέ: «Οὐ μετέσχον ἄγγελοι, οὐδὲ ἐγένοντο θείας κοινωνοὶ φύσεως, ἀλλ' ἐνεργείας καὶ χάριτος, ἄνθρωποι δὲ μετέχουσι, καὶ κοινωνοὶ θείας φύσεως γίνονται, ὅσοι μεταλαμβάνουσι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὸ ἅγιον, καὶ πίνουσι τὸ αἷμα· θεότητι γὰρ καθ' ὑπόστασιν ἢνεται, καὶ δύο φύσεις ἐν τῷ μεταλαμβάνομένῳ ὑφ' ἡμῶν σώματι τοῦ Χριστοῦ, ἢνωμένοι καθ' ὑπόστασιν εἰσιν ἀδιαστάτως. Καὶ τῶν δύο φύσεων μετέχομεν, τοῦ σώματος σωματικῶς, τῆς θεότητος πνευματικῶς· μᾶλλον δὲ ἀμφοῖν κατ' ἀμφω· οὐ καθ' ὑπόστασιν ταυτιζόμενοι· ὑφιστάμεθα γὰρ πρῶτον, καὶ τότε ἐνούμεθα· ἀλλὰ κατὰ συνανάκρασιν τοῦ σώματος καὶ αἵματος. Καὶ πῶς οὐ μεζίζονες ἀγγέλων, οἱ φυλάττοντες διὰ τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν τὴν εἰλικρινῆ ἔνωσιν;... Οἱ δὲ ἅγιοι, υἱοὶ Θεοῦ, υἱοὶ τῆς βασιλείας, καὶ κληρονόμοι Θεοῦ, καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ» (Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἀγίας εἰκόνας III, M.P.Gr. 94, 1348 ABC).

ἐν ταύτῃ παραδείκνυσι σήμερον... φωτὶ γὰρ αὐλῶ ταυτίζεται καθ' ὑπόστασιν, κἀντεῦθεν δικαιοσύνης γεγένηται ἥλιος· ὡς δὲ χιῶν λευκαίνεται τὰ ἱμάτια· περιβολῆ γὰρ, οὐχ ἐνώσει δεδόξασται, σχέσει δὲ καὶ οὐκέτι καθ' ὑπόστασιν»¹¹¹. Τὸ θεῖον φῶς καὶ ἡ δόξα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἅτινα ἐκέκτητο αὕτη ἀείποτε, ἦσαν δὲ κεκρυμμένα ἐν τῇ ἀχράντῳ σαρκὶ καὶ ἀθέατα τοῖς σωματικοῖς καὶ σαρκίνοις ὀφθαλμοῖς, κατὰ τὴν θείαν τοῦ Σωτῆρος Μεταμόρφωσιν κατέστησαν ἔκδηλα τοῖς οἰκειοῖς μαθηταῖς: «Εἰ καὶ τοίνυν οὐδέποτε τὸ σῶμα τὸ ἅγιον ἀμέτοχον τῆς θείας δόξης ὑφέστηκεν, ἀλλ' ἐξ ἄκρας ἐνώσεως τῆς καθ' ὑπόστασιν τὴν δόξαν τῆς ἀοράτου θεότητος πεπλούτηκεν, ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι δόξαν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκός, ἀλλ' ἀφανῆς ἡ δόξα ὑπάρχουσα τῷ φαινομένῳ σώματι, τοῖς μὴ χωροῦσι καὶ τὰ ἀγγέλοις ἀθέατα, τῆς σαρκὸς δεσμῶν ἀόρατος ἐχρημάτιζε. Μεταμορφοῦται τοίνυν, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οἰκειοῖς μαθηταῖς ἐκφαινόμενος, διανοίγων τούτων τὰ ὄμματα, καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας»¹¹². Μὲ κύματα, τέλος, ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐξυμνεῖ τὴν θείαν καὶ ἔνδοξον Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος, ἐν τῇ ὁποίᾳ βλέπει συγκλίνοντα τό τε ἄπειρον βάθος τῆς θείας περὶ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομίας καὶ τὸ ἄρρητον ὕψος τῆς ὑπερφυοῦς ἀναβάσεως τῆς φύσεως, τὴν τε χριστολογία καὶ τὴν σωτηριολογία ἀπηρτισμένας καὶ τετελειωμένας, τὸ δὲ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας τετελεσμένον καὶ τοῖς σαρκίνοις τῆς φύσεως ὀφθαλμοῖς θεατόν: «Νῦν ὠράθη τὰ τοῖς ἀνθρωπίνους ἀθέατα ὄμματα, σῶμα γήινον θείαν ἀπαυγάζον λαμπρότητα, σῶμα θνητόν, δόξαν πηγάζον θεότητος. Ὁ γὰρ Λόγος σάρξ, ἡ σάρξ τε Λόγος ἐγένετο, εἰ καὶ μὴ ἐξείστηκει φύσεως... Οὐκ ἔξωθεν ἡ δόξα τῷ σώματι προσεγένετο, ἀλλ' ἐνδοθεν ἐκ τῆς ἀρρήτῳ τῷ λόγῳ ἠνωμένης αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπερθέου θεότητος... Ἐνώσεως τοῦτο τὸ δῶμα τῆς καθ' ὑπόστασιν. Ἐν τὰ ἠνωμένα, καὶ μίαν ὑπόστασιν ἀπεργάζεται, ἐν ἀδιαρέτῳ διαφορᾷ, καὶ ἀσυγχύτῳ ἐνώσει τῆς ἐνότητος φυλαττομένης τῆς ὑποστάσεως, καὶ τῆς δυάδος τηρουμένης τῶν φύσεων, διὰ τε τῆς τοῦ Λόγου ἀμεταβλήτου σαρκώσεως, καὶ τῆς ὑπὲρ νοῦν τῆς βροτείας σαρκὸς ἀτρέπτου θεώσεως»¹¹³.

3. Ἡ θέωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἡ διὰ τοσοῦτων ἀξιοζήλων πνευματικῶν ἀγαθῶν κατακόσμησις καὶ ἐκλάμπρυνσις αὐτῆς δὲν ἀφορᾷ μόνον εἰς τὴν ἀθάνατον ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀποτελεῖ ἐν ταύτῳ τιμὴν καὶ δόξαν καὶ διὰ τὸ ὑλικὸν στοιχεῖον, τὸ ἀπαρτίζον κατὰ τὸ ἐν μέρος αὐτῆς τὴν διφυᾶ ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Ποῦ λοιπὸν αἱ κατὰ τῆς ὕλης αἰτιάσεις τῶν εἰκονομάχων ἐν τῷ πλαισίῳ μιᾶς τοιαύτης περὶ αἰσθητῆς φύσεως ἐκδοχῆς; Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν ἢ ἐπὶ τῆς ὕλης ἀναζωγράφησις τῶν ἱερῶν προσώπων τῶν

111. Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου, M.P.Gr. 96, 552BC.

112. Αὐτόθι, M.P.Gr. 96, 564BC.

113. Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου, M.P.Gr. 96, 548CD.

ἀγίων νὰ ἀποτελῆ δι’ αὐτοὺς καθύβρισιν καὶ ἐξευτελισμόν; Κατὰ τὸν ἱερὸν Δαμασκηνὸν ἡ ἀπεικόνισις τῶν ἀγίων οὐ μόνον οὐδὲν ἀπηχῆς καὶ ἀλλότριον τῆς πίστεως περιλαμβάνει, ἀλλ’ εἶναι ἔκφρασις τοῦτ’ αὐτὸ ὀρθόδοξος, ἀνάκλασις βασικωτάτων τῆς πίστεως ἀληθειῶν, δογματικὴ σύνθεσις ἀκριβεστάτη. Ἐπομένως ἀμέριστος δέον νὰ ᾖ ὁ σεβασμὸς τῶν Ὁρθοδόξων πρὸς τὰς ἱεράς εἰκόνας τῶν ἀγίων καὶ ἀπρόσκοπτος ἡ τιμητικὴ προσκύνησις αὐτῶν.

Κατὰ τὸν ἱερὸν Δαμασκηνὸν ἡ τιμὴ τῶν ἀγίων καὶ ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων αὐτῶν ὡς ὑπόβαθρον ἔχουσι τὴν ἐν τῇ θείᾳ ἐνανθρωπήσει θέωσιν τῆς φύσεως. Καὶ ἐν μὲν τῇ Π. Διαθήκῃ, ὅτε ἡ ἀνθρωπίνῃ φύσιν εὕρισκετο ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, ὁ θάνατος τῶν δικαίων δὲν ἐωρτάζετο, ἀλλ’ ἐπενθεῖτο, ὁ δὲ ἀπτόμενος νεκροῦ ἐλογίζετο ἀκάθαρτος. Ἀφ’ ὅτου ὅμως ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἀσυγχύτου περιχωρήσεως τῶν φύσεων ἐθέωσε τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ, οἱ δίκαιοι κατέστησαν ὄντως ἅγιοι, τούτων δὲ τὰ ἱερά μνημόσυνα πανηγυρικῶς ἐορτάζονται: «Εἰ ναοὺς ἐγείρεις ἁγίοις Θεοῦ, καὶ τὰ τούτων τρόπαια. Οὐκ ἠγείρετο πάλαι ναὸς ἐπ’ ἀνθρώπων ὀνόματι, οὐχ ἐωρτάζετο τῶν δικαίων ὁ θάνατος, ἀλλ’ ἐπενθεῖτο. Ὁ ἀπτόμενος νεκροῦ, ἀκάθαρτος ἐλογίζετο, καὶ Μωυσέως αὐτοῦ. Νῦν δὲ τῶν ἀγίων ἐορτάζεται τὰ μνημόσυνα. Ἐπενθήθη ὁ νεκρὸς τοῦ Ἰακώβ, ἀλλ’ ὁ Στεφάνου πανηγυρίζεται θάνατος. Ἡ τοίνυν καὶ τὰς πανηγυρικὰς μνήμας τῶν ἀγίων ἄνελε, παρὰ τὸν παλαιὸν νόμον ἀγομένης, ἢ καὶ τὰς εἰκόνας, παρὰ τὸν νόμον, ὡς φῆς, οὐσας, συγχώρησον... Ὁ γὰρ τῶν ἀγίων ἀποστολῶν καὶ θεοφόρων Πατέρων χορὸς, ταῦτα προστάττει γίνεσθαι. Ἀφ’ οὗ γὰρ ὁ Θεὸς Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ὁμοιωθεὶς ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ ἀσυγχύτως ἐκράθη πρὸς τὸ ἡμέτερον, καὶ ἀμεταβλήτως τὴν σάρκα ἐθέωσε, διὰ τῆς ἐν ἀλλήλαις τῆς αὐτοῦ θεότητος, καὶ τῆς αὐτοῦ σαρκὸς ἀσυγχύτου περιχωρήσεως, ὄντως ἡγιασμεθα. Καὶ ἀφ’ οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεός, ὁ ἀπαθὴς ὢν τῇ θεότητι, τῷ προσλήμματι πέπονθε, καὶ τὸ ἡμέτερον ἀπέτισεν ὄφλημα, λύτρον ἐκχέας ὑπὲρ ἡμῶν ἀξιόχρεών τε καὶ ἀξιάγαστον· δυσωπητικὸν γὰρ Πατρί, καὶ αἰδέσιμον αἷμα Υἱοῦ· ὄντως ἠλευθερώμεθα· καὶ ἀφ’ οὗ κατελθὼν εἰς ἕδην, ταῖς ἀπ’ αἰῶνος πεπεδημέναις ψυχαῖς, ὡς αἰχμαλώτοις ἐκήρυξεν ἄφεσιν, ὡς τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καὶ δῆσας τὸν ἰσχυρόν, τῷ ὑπερέχοντι τῆς δυνάμεως ἀνέστη, τὸ ἐξ ἡμῶν αὐτῷ προσληφθὲν ἀφθαρσίας σαρκίον, ὄντως ἠφθαρτίσμεθα. Ἀφ’ οὗ τε δι’ ὕδατος καὶ πνεύματος γεγενήμεθα, ὄντως υἱοθετήμεθα, καὶ κληρονόμοι Θεοῦ γεγενήμεθα... Ἐντεῦθεν τὸν τῶν ἀγίων οὐ πενθοῦμεν, ἀλλ’ ἐορτάζομεν θάνατον»¹¹⁴. Τὰ αὐτὰ που ἐξαίρων ἀλλαχοῦ παρατηρεῖ: «Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς Παλαιᾶς, οὔτε ναοὺς ἐπ’ ὀνόματι ἀνθρώπων ἠγείρειν ὁ Ἰσραὴλ, οὔτε μνημόσυνον ἀνθρώπου ἐωρτάζετο. Ἐτι γὰρ ὑπὸ κατάραν ἦν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ ὁ θάνατος κατὰκριτος ἦν, διὸ καὶ ἐπενθεῖτο· καὶ τὸ σῶμα τοῦ τεθνηκότος ἀκάθαρτον ἐλογίζετο, καὶ ὁ ἀπτόμενος αὐτοῦ. Νῦν δέ, ἀφ’ οὗ ἡ θεό-

114. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας I, M.P.Gr. 94, 1253ABC.

της τῆς ἡμετέρας φύσει συνανεκράθη, οἷόν τι ζωοποιὸν καὶ σωτήριον φάρμακον, ἐδοξάσθη ἢ φύσις ἡμῶν, καὶ πρὸς ἀφθαρσίαν μετεστοιχειώθη. Διὸ καὶ ὁ τῶν ἁγίων θάνατος ἐορτάζεται, καὶ ναοὶ αὐτοῖς ἐγείρονται, καὶ εἰκόνες ἀναγράφονται»¹¹⁵.

Ἡ θέωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ ἔχει ὡς ἄμεσον συνέπειαν αὐτῆς καὶ τὴν ἐν χάριτι θέωσιν τῶν εὐσεβῶν καὶ δικαίων τῶν διὰ τῆς πίστεως μυστικῶς τῷ Σωτῆρι συναπτομένων. Ἡ θέωσις αὕτη, ὡς ἤδη ἐτονίσθη, ἀποτελεῖ τὴν ἀποκορύφωσιν τῶν σωτηριολογικῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν πλήρη τελείωσιν τῆς ἀναγεγεννημένης ἐν Χριστῷ φύσεως. Τῆς τοιαύτης ἀνακεκαινισμένης φύσεως τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν καὶ ἔξαρσιν ἔχει ὡς κύριον θέμα αὐτῆς ἡ ὀρθόδοξος εἰκονογραφία. Οἱ ἅγιοι ἀποτελοῦσι τὰς ζώσας ἀπαρχὰς τῆς ἐν χάριτι μεταμορφώσεως καὶ ἀνακαινίσεως, ἡ ἀπεικόνισις δ' αὐτῶν ἀπηχεῖ τὸ ὑπερφυσικόν τοῦτο τῆς πίστεως δόγμα καὶ ἐκφράζει τὸν πρὸς θέωσιν δυναμισμὸν, ἅτινα συγκλονίζουσι καὶ κινήτοποιοῦσι σύγκορμον τὴν πνευματικὴν ὑπόστασιν τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τὸ θεωτικὸν ἀγαθὸν ἐν πάσῃ τῇ πληρότητι καὶ ὀλοκληρώσει αὐτοῦ καθορᾶται πρωτίστως ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Παναγίας Μητρὸς τοῦ Κυρίου. Αὕτη ἀποτελεῖ τὸ νέον φύραμα τῆς θείας ἀναπλάσεως, τὴν παναγίαν ἀπαρχὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν ρίζαν τοῦ θεοφράστου κλάδου, τὸ ἀγαλλίαμα τοῦ προπάτορος¹¹⁶. Ἔδει δὲ τὴν Θεοτόκον «καθάπερ χρυσόν, ἀποβαλοῦσαν τὸ γεῶδες καὶ ἀλαμπὲς τῆς θνητότητος πάχος ὡς ἐν χωνεύσει τῷ θανάτῳ τὴν σάρκα ἀφθαρτον καὶ καθαρὰν, τῷ φέγγει τῆς ἀφθαρσίας ἐκλάμπουσαν ἐξαναστῆναι τοῦ μνήματος»¹¹⁷. Ἡ κοίμησις καὶ ἡ μετάστασις τῆς Θεοτόκου ἀποτελοῦσιν ἀρχὴν δευτέρας ὑπάρξεως αὐτῆς ἐκ μέρους τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὃν αὕτη ἀφφράστως ἀπεκύησε: «Σήμερον ἀρχὴν λαμβάνει δευτέρας ὑπάρξεως ὑπὸ τοῦ δόντος αὐτῇ τὴν ἀρχὴν τῆς προτέρας ὑπάρξεως, ἡ δοῦσα δευτέρας ἀρχὴν, τῆς σωματικῆς λέγω ὑπάρξεως, τῷ μὴ ἐσχηκότι ἀρχὴν χρονικὴν τῆς προτέρας καὶ αἰδίου ὑπάρξεως, εἰ καὶ τὸν Πατέρα ἀρχὴν εἶχεν ὡς αἰτίαν τῆς αὐτοῦ θείας ὑπάρξεως»¹¹⁸.

Παραλλήλως πρὸς τὴν Θεοτόκον τὸ θεοποιητικὸν ἔργον τῆς χάριτος ἀποτυποῦται ἀνάγλυφον καὶ ἐπὶ τῆς χαριτοβρύτου ὑποστάσεως τῶν ἁγίων, ὧν τὰς ἱεράς μορφὰς ἡ ὀρθόδοξος εἰκονογραφία μετ' ἐνθέου ζήλου ἀναπαριστᾷ. Οἱ ἅγιοι εἶναι οἱ φίλοι τοῦ Χριστοῦ, τὰ τέκνα καὶ οἱ κληρονόμοι τοῦ Θεοῦ¹¹⁹. Ἐὰν δὲ ὁ Θεὸς καλῆται βασιλεὺς βασιλευόντων καὶ κύριος κυριευόντων καὶ Θεὸς θεῶν, πάντως καὶ οἱ ἅγιοι αὐτοῦ καλοῦνται καὶ θεοὶ καὶ κύριοι καὶ

115. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας II, Μ.Ρ.Γρ. 94, 1296Α. Βλ. καὶ Λόγος ἀπολογητικὸς ... III, Μ.Ρ.Γρ. 94, 1332CD.

116. Εἰς τὸ γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, Μ.Ρ.Γρ. 96, 685D.

117. Λόγος τρίτος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Παναγίας Θεοτόκου, Μ.Ρ.Γρ. 96, 757C.

118. Λόγος τρίτος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Παναγίας Θεοτόκου, Μ.Ρ.Γρ. 96, 757C.

119. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθ. Πίστεως IV, Μ.Ρ.Γρ. 94, 1164Α.

βασιλεῖς, οὐχὶ βεβαίως φύσει, ὡς εἶναι ὁ ἄπειρος Θεός, ἀλλ' ὡς τῶν παθῶν αὐτῶν βασιλευσαντες καὶ τὴν ὁμοίωσιν τῆς εἰκόνας, καθ' ἣν ἐπλαστουργήθησαν, ἀπαραχάρακτον καὶ καθαρὰν φυλάξαντες. Ἐπὶ πλέον καλοῦνται θεοὶ καὶ κύριοι καὶ βασιλεῖς, καθ' ὅσον ἠνώθησαν Θεῷ κατὰ προαίρεσιν, καὶ τοῦτον ἐδέξαντο ἐν αὐτοῖς ἐνοικον, καὶ τῇ τούτου μεθέξει γεγονότες, χάριτι, ὅτι ὁ ὕψιστος Θεὸς ὑπάρχει φύσει¹²⁰. Οἱ ἅγιοι εἶναι ταμεῖα Θεοῦ καὶ καθαρὰ αὐτοῦ καταγῶγια. Ἡ ἅγια Γραφή λέγει περὶ αὐτῶν: «καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν ὑμῖν· καὶ ἔσομαι ὑμῶν θεός, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι λαὸς» (Λευιτ. 26, 12). Αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων εὐρίσκονται ἐν χειρὶ Θεοῦ, τούτων δὲ οὐδαμῶς ἀπτεται ὁ θάνατος (Σοφ. Σολ. 3, 1). Διότι ὁ θάνατος τῶν ἁγίων εἶναι ὕπνος μᾶλλον ἢ θάνατος. Οὗτοι ἐκοπίασαν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ζήσονται εἰς τέλος (Ψαλμ. 48, 9-10). Τί, λοιπόν, τιμιώτερον ὑπάρχει τοῦ νὰ εὐρίσκεται τις εἰς χεῖρας Θεοῦ; Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ζωὴ καὶ φῶς, καὶ «οἱ ἐν χειρὶ Θεοῦ ὄντες ἐν ζωῇ καὶ φωτὶ ὑπάρχουσιν»¹²¹. Ὁ Θεὸς ἐνοικεῖ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. Τὰ σώματα αὐτῶν εἶναι ναὸς τοῦ ἐν αὐτοῖς ἐνοικοῦντος ἁγίου Πνεύματος. Ἐὰν δὲ τις φθείρῃ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, φθεροῦ τοῦτον ὁ Θεός (1 Κορ. 3, 17). Πῶς λοιπόν «οὐ τιμητέον τοὺς ἐμψύχους ναοὺς τοῦ Θεοῦ, τὰ ἔμψυχα τοῦ Θεοῦ σκηνώματα; Οὗτοι γὰρ ζῶντες ἐν παρρησίᾳ τοῦ Θεοῦ παρεστήκασι»¹²². Ὁ ἱερός Δαμασκηνός, ἀντεπερχόμενος κατὰ τῶν εἰκονομάχων, οἷτινες ἀπηγόρευον παντελῶς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν ἁγίων, ἀνεχόμενοι τὸ πολὺ τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου, λέγει ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ σαφῆ ἐχθρότητα κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων. Διότι ἡ θέωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ συνεπιφέρει καὶ τὴν θέωσιν τῶν ἁγίων, οἷτινες, καὶ ζῶντες ἔτι, ἦσαν πεπληρωμένοι Πνεύματος ἁγίου: «Ἀλλὰ, φησί, ποίει Χριστοῦ εἰκόνα, καὶ ἀρκέσθητι, ἣ τῆς τούτου Μητρὸς τῆς Θεοτόκου. Ὡς τῆς ἀτοπίας! ἐχθρὸν σεαυτὸν διαρρήδη τῶν ἁγίων καθωμολόγησας. Εἰ γὰρ Χριστοῦ μὲν εἰκόνα ποιεῖς, τῶν δὲ ἁγίων οὐδαμῶς, δῆλον ὡς οὐχὶ τὴν εἰκόνα ἀπαγορεύεις, ἀλλὰ τὴν τῶν ἁγίων τιμῆν. Τοῦ Χριστοῦ γὰρ, ὡς δεδοξαμένου, ποιεῖς εἰκόνας, τῶν δὲ ἁγίων, ὡς ἀδοξάστων, ἀποποιεῖς τὸ ἀπεικόνισμα, καὶ ψευδῆ τὴν ἀλήθειαν ἀποκαλεῖς. Ζῶ γὰρ ἐγώ, λέγει Κύριος, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω. Καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος· «Ὡστε οὐκέτι εἶ δοῦλος, ἀλλὰ υἱός. Εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ». Καί· Ἐἵπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν. Οὐ κατὰ τῶν εἰκόνων ἤρω τὸν πόλεμον, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἁγίων. Φησὶ γὰρ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος καὶ ἐπιστήθιος, «ὅτι ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα». Ὡσπερ ὁ τῷ πυρὶ ἐνούμενος, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ἐνώσει, καὶ πυρώσει, καὶ μεθέξει πῦρ γίνεται, οὕτω καὶ τὴν σάρκα φημὶ τοῦ σαρκωθέντος Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνη γὰρ, τῇ καθ' ὑπόστασιν μεθέξει τῆς θείας φύσεως, ἀτρέπτως Θεὸς ἐχρημάτισεν· οὐκ ἐνεργεῖα χρισθεῖσα Θεοῦ, ὥσπερ τῶν προφητῶν ἕκα-

120. Ἐκδοσις ... IV, M.P.Gr. 94, 1164AB.

121. Ἐκδοσις ... IV, M.P.Gr. 94, 1164C.

122. Ἐκδοσις ... IV, M.P.Gr. 94, 1164D-1165A.

στος, παρουσία δὲ ὄλου τοῦ χρίοντος. "Ὅτι δὲ Θεός, καὶ θεοὶ οἱ ἅγιοι, ὁ Θεός, φησίν, ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν"... Οἱ γὰρ ἅγιοι καὶ ζῶντες πεπληρωμένοι ἦσαν Πνεύματος ἁγίου...»¹²³. Οἱ ἅγιοι ἀποτελοῦσι τὸ στρατεύμα τοῦ παμβασιλείως (Χριστοῦ). Δὲν εἶναι δὲ δυνατόν νὰ ἱστορηῆται ὁ βασιλεὺς καὶ νὰ παραλείπεται ἡ ἱστορήσις τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ. Διότι, ἐὰν οἱ ἅγιοι, ὡς κληρονόμοι Θεοῦ καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ, ἔσονται καὶ τῆς θείας δόξης καὶ βασιλείας κοινωνοί, πῶς οἱ αὐτοί, ὡς φίλοι Χριστοῦ, ἀμέτοχοι ἔσονται καὶ τῆς ἐπιγῆς δόξης αὐτοῦ;¹²⁴ Ἄ'Ιστοροῦμεν οὖν Χριστὸν τὸν βασιλέα καὶ Κύριον, οὐ γυμνοῦντες αὐτὸν τοῦ στρατεύματος. Στρατὸς γὰρ τοῦ Κυρίου, οἱ ἅγιοι»¹²⁵. Οἱ ἅγιοι, μέχρις αἵματος ἀντικαταστάντες πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ Χριστὸν μιμησάμενοι τῇ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκχύσει τοῦ αἵματος αὐτῶν, εἶναι φίλοι Θεοῦ, ὡς τοιοῦτοι δὲ συντιμητέοι μετ' αὐτοῦ¹²⁶. Τέλος, ἀπαριθμῶν ὁ ἱερός Πατὴρ τὰ προσκυνούμενα καὶ περιγράφων τοὺς τρόπους δι' ὧν προσάγεται προσκύνησις τοῖς κτίσμασι, συγκαταριθμεῖ καὶ τοὺς ἁγίους μεταξὺ τῶν ἀξίων τιμητικῆς προσκυνήσεως, ἧς ὁ λόγος ἡ ἐν Χριστῷ θέωσις καὶ δόξα αὐτῶν: «Πρῶτον μὲν, ἐφ' οἷς ἀναπέπαιται ὁ Θεός, ὁ μόνος ἅγιος, καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὡς τῇ ἁγίᾳ Θεοτόκῳ καὶ πᾶσι τοῖς ἁγίοις. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ κατὰ τὸ δυνατόν ὁμοιωθέντες Θεῷ, ἐκ τε τῆς ἑαυτῶν προαιρέσεως, καὶ τῆς Θεοῦ ἐνοικήσεως καὶ συνεργείας· οἵτινες καὶ θεοὶ λέγονται ἀληθῶς, οὐ φύσει, ἀλλὰ θέσει· ὡς πῦρ λέγεται ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος, οὐ φύσει, ἀλλὰ θέσει, καὶ μεθέξει πυρός... "Ὡσπερ τοίνυν ἀληθῶς εἰσι οὐ φύσει, ἀλλ' ὡς τοῦ φύσει Θεοῦ μέτοχοι, οὕτως εἰσι πρόσκυνητοί, οὐχὶ φύσει, ἀλλ' ὡς τὸν φύσει πρόσκυνητὸν ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες. "Ὡσπερ ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος οὐ φύσει ἐστὶν ἀπρόσιτος ἀφῆ, καὶ καυστικός, ἀλλ' ὡς μετέχων τοῦ φύσει καυστικοῦ. Προσκυνοῦνται οὖν, ὡς δεδοξασμένοι ὑπὸ Θεοῦ, ὡς ὑπὸ Θεοῦ γενόμενοι τοῖς ὑπεναντίοις φοβεροί, καὶ εὐεργέται τοῖς πίστει προσιοῦσιν, οὐχ ὡς φύσει θεοῖς καὶ εὐεργέταις, ἀλλ' ὡς θεράπουσι καὶ λειτουργοῖς Θεοῦ, καὶ τὴν ἐξ ἀγάπης πρὸς αὐτὸν εὐμοιρήσασσι παρρησίαν»¹²⁷.

Ἡ τοιαύτη πρὸς τοὺς ἁγίους τιμὴ ἢ ἐκ τῆς θεώσεως αὐτῶν προῖοῦσα, δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰς ψυχὰς μόνον τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σώματα αὐτῶν, ἅτινα, ὡς ἐπανειλημμένως ἔχομεν εἶπει, μετέχουσι τῆς θεοποιητικῆς δυνάμεως τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὸν ἱερὸν Δαμασκηνὸν ἢ ἐν εἴδει σωματικῶν, (ὡσεὶ περιστερεῶς) ἐπιφοιτήσις τοῦ παναγίου Πνεύματος εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ ἡμετέρου βαπτίσματος, ἐξόχως δὲ τιμητικὴ διὰ τὸ σῶμα. Διότι

123. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας I, M.P.Gr. 94, 1249BCD.

124. Λόγος ἀπολογητικὸς ... II, MP.Gr. 94, 1301A.

125. Λόγος ἀπολογητικὸς ... I, M.P.Gr. 94, 1252B.

126. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας I, M.P.Gr. 94, 1252D.

127. Λόγος ἀπολογητικὸς ... III, M.P.Gr. 94, 1352ABC.

καὶ τοῦτο (τὸ σῶμα) καθίσταται τῇ θεώσει θεός¹²⁸. Ἡ μεγίστη δὲ τιμὴ καὶ χάρις τῶν ἁγίων ἀνακλᾶται εἰς δύο τινά· εἰς τὰς ἱερὰς εἰκόνας καὶ εἰς τὰ ἅγια λείψανα αὐτῶν. Αἱ ἱερὰ εἰκόνας τῶν ἁγίων, λόγῳ τῆς ἰδιαιτέρας σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὰ ἐν αὐταῖς ἀπεικονιζόμενα πρωτότυπα, εἶναι πεπληρωμένοι Πνεύματος ἁγίου¹²⁹. Τοῦτο εὐρίσκεται ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὸ ἕτερον διδάγμα τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς — περὶ τοῦ ὁποίου ἐποιήσαμεν ἤδη ἐκτενῆ λόγον ἐν τοῖς πρόσθεν — ὅτι ἡ ὕλη καθόλου, κατὰ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, τυγχάνει φορεὺς τῆς θείας χάριτος καὶ εὐλογίας. Ἄλλὰ καὶ τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν ἁγίων εἶναι πεπληρωμένα τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος, ἐνεῦθεν δὲ καταστάντα πηγὴ ἰάσεων καὶ χαρισμάτων. Ἦδη ζώντων τῶν ἀποστόλων ἡ σικιά αὐτῶν, ὡς καὶ τὰ σουδάρια καὶ τὰ σιμικίνθια, νόσους ἀπήλυνον καὶ δαιμόνια ἐφυγάδευον¹³⁰. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἅγιοι, ζῶντες ἔτι, ἦσαν πεπληρωμένοι Πνεύματος ἁγίου, ὅπερ οὐδαμῶς ἐγκατέλειψεν αὐτοὺς μετὰ θάνατον: «Οἱ γὰρ ἅγιοι καὶ ζῶντες πεπληρωμένοι ἦσαν Πνεύματος ἁγίου, καὶ τελευτησάντων αὐτῶν, ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀνεκροιτήτως ἔνεστι καὶ ταῖς ψυχαῖς, καὶ τοῖς σώμασιν ἐν τοῖς τάφοις, καὶ τοῖς χαρακτῆρσι, καὶ ταῖς ἀγίαις εἰκόσιν αὐτῶν, οὐ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ χάριτι καὶ ἐνεργείᾳ»¹³¹. Δι' ὃ τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν ἁγίων εἶναι πηγαὶ σωτήριοι: «Πηγὰς ἡμῖν σωτηρίους ὁ Δεσπότης Χριστὸς τὰ τῶν ἁγίων παρέσχετο λείψανα, πολυτρόπως τὰς εὐεργεσίας πηγάζοντα, μύρον εὐωδίας βρύνοντα· καὶ μηδεὶς ἀπιστεῖτω. Εἰ γὰρ ἐξ ἀκροτόμου καὶ στερεᾶς πέτρας ὕδωρ ἐν ἐρήμῳ ἐπήγαγε, βουλομένου Θεοῦ, καὶ ἐκ σιαγόνος ὄνου τῷ Σαμψῶν διψῶντι, ἐκ μαρτυρικῶν λειψάνων μύρον εὐῶδες ἀναβλύζειν ἄπιστον;»¹³². Ἡ θαυματουργικὴ δύναμις τῶν ἱερῶν λειψάνων ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἅγιοι δὲν εἶναι νεκροί, καίπερ τεθνηκότες: «Ἐν τῷ νόμῳ πᾶς ὁ ἀπτόμενος νεκροῦ ἀκάθαρτος ἐχρημάτιζεν, ἀλλ' οὐχ οὗτοι (οἱ ἅγιοι) νεκροί. Ἄφ' οὗ γὰρ ἡ αὐτοζωή, ὁ τῆς ζωῆς αἴτιος, ἐν νεκροῖς ἐλογίσθη, τοὺς ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως καὶ τῇ εἰς αὐτὸν πίστει κοιμηθέντας, οὐ νεκροὺς προσαγορεύομεν. Νεκρὸν γὰρ σῶμα πῶς θαυματουργεῖν δύναται; Πῶς οὖν δι' αὐτῶν δαίμονες ἀπελούνονται, νόσοι φυγαδεύονται, ἀσθενεῖς θεραπεύονται, τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, λεπροὶ καθαίρονται, πειρασμοὶ καὶ ἀνία λύνονται...;»¹³³. Τὰ λείψανα λοιπὸν τῶν ἁγίων, ὡς παρὰ Θεοῦ δεδοξασμένα, εἶναι σεβάσματα καὶ ἱερά. Ὡς σικηνώματα δὲ σεπτὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου εἶναι πηγαὶ δυνάμεως πνευματικῆς καὶ χαρισμάτων, σώματα νεκρὰ μὲν κατὰ φύσιν, ζῶντα ὅμως ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

(Συνεχίζεται)

128. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθ. Πίστεως IV, M.P.Gr. 94, 1125A.

129. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἀγίας εἰκόνας I, M.P.Gr. 94, 1252A.

130. Λόγος ἀπολογητικὸς ... I, M.P.Gr. 94, 1256A.

131. Λόγος ἀπολογητικὸς ... I, M.P.Gr. 94, 1249CD.

132. Ἐκδοσις ἀκριβῆς ὀρθ. Πίστεως IV, M.P.Gr. 94, 1165A.

133. Ἐκδοσις ... IV, M.P.Gr. 94, 1165B.